

„s a vesztes is csak élni kíván”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
X. ÉVFOLYAM 1999. 22. (300.) SZÁM — NOVEMBER 25.

ára 2000 lej

Andonisz Papadopoulosz grafikája (E számunkat a festő rajzai illusztrálják.)

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Nomád millennium

Nagy és mindent átfogó leltárt kellene készíteni egyszer magyar életformáinkról és kedveinkről. Ott vagyunk már a maorik és eszkimók között, s persze a régi közvetlen szomszédokkal elkeveredve. Sőt, mi magyarok nagy ritkán még magyarok közt is előfordulunk. Egyik helyen hetente kétszer bridzselnek, másik helyen százötven szívdobbanásonként fogságban, lágerben, börtönben, 48-ban és 56-ban sérült testi-lelki szimmetriáinkról kell megemlékezni. Néha még csigaházaink balsorsától is eláll a lélegzetünk: Rodostóban tegnap földrengés volt, Arhangelszkben vízőzön... Abban a leltárban gyöngéden fel kell venni, felemlgetni minden földönfutást és minden megérkezést, minden Etelközt és minden Californiát. Minden ablakot és minden kilátást, minden templomot, a jáki romokat és a magyarigenit, ahol a falak állnak, csak maholnap nem ül be közéjük senki. Minden padot és minden oázist, ahol idegenlégiós és deportált menetben megpihentünk, minden egyetemet, ahol diplomáztunk, minden katedrát, ahonnan szóltunk valakihez, a várótermeket és hivatalok rideg előszobáit. A ravatalozókat és alkalmi temetőket. Állandó településeink folytonos te-

metőinek homokóráit. Minden naplementét szer- te az égöveken, minden városképet, minden torony- óraszámlepet, minden könyvoldalt, mely elvonta a figyelmet, csillapította a fájdalmat, aggodalmat, szorongást, minden nyelvet, melyet érintettünk az egyetemes érintkezésben, melyen értekeztünk, értettünk, éreztünk, szólítottunk, felhasználtunk csak egyetlen szót menetközben köszönésül, átszállás, áttelepedés, átmentés, átvészelés, átalakulás alkalmából, hogy megértessük magunkat és megértsük jobban egymást, minden piacot, minden kertet, minden virágot, minden tervet és csalódást, minden ígéretet és minden szerepomlást, minden megbeszélést és véletlen találkozást. Mert ha Tekirdagban, Levédiában, Bergengóciában tegnap földrengésig fajultak a dolgok, mi ugyan ott már nem vagyunk, de még hullt helyünk feszültsége is itt dolgozik bennünk, a legbelső titkos nyelvben, mely a múlt egy-egy homokszemére szüntelenül és selymesen, anyásan, kórházi ápolónővéren pólyálja, tekeri, gyűjti, halmozza, növeli kifogyhatatlan és láthatatlan rétegekből, a látszat és valóság szívárványos hártáiból a nagy, nagy gyöngyszemet, ezeréves kultúránkat.

- Páll Lajos versei
- Mihai Eminescu:
Óda, Glossza — Lőrinczi László fordításában
- Bogdán László elbeszélése
- Szőcs István: Szeget szeggel? II.
- Jack Barnes: Apám, a rablóvezér (befejező rész)
- Lászlóffy Csaba: Vannak napok...
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

22

MIHAI EMINESCU

Glossza

(Egyenes beszéd)

Mennek évek, jönnek évek,
Régi zsáknak új a foltja;
Rosszról, jóról kik beszélnek?
Kérdezd, és vedd fontolóra.
Ne remélj, s ne félj hiába,
Hullám hullámban enyész el;
Bárki hívna, bárki várna,
Ítéld mindig józan ésszel.

Sok minden van a világon;
Hosszú nótá zug füledben ...
Van-e jámbor, ki megálljon,
S türelmesen ráfigyelsen?
Zárkózz inkább önmagadba!
Derüljön benned a lélek,
míg üres hűhót kavarva,
Mennek évek, jönnek évek.

Meg se moccanjon a nyelve
Fejed hideg mérlegének,
Üdvösséget ott keresve,
Hol csak álarcot cserélnek ...
Hisz' egy percig is ha tarthat,
míg halálába omolna.
Tudja, ki eszére hallgat:
Régi zsáknak új a foltja.

Jó a helyed, láthatatlan;
Nézd színháznak a világot!
Egy a színész, négy alakban,
Való arcát kitalálod.
Akár sűr, akár veszezszik,
Te a zugodban is érted,
hisz' a játékból kitetszik:
Rosszról, jóról kik beszélnek?

Múlt és jövő: talmi mérce,
Csak egy lap eleje-hátja;
Hol a kezdet, hol a vége,
Az okos előre látja.
Bármi volt, vagy lesi napját,
Nincs olyan, hogy már ne volna;
S hogy mit ér e sok badarság,
Kérdezd, és vedd fontolóra.

Módszert soha nem cserélve
Tusakodunk mindahányan;
Emberünk sok ezredéve

A fordító megjegyzései. Nagyon fiatalon, a harmincas években, a régi kolozsvári Pásztor-tűz két egymást követő számából ismerkedtem meg Dsida Jenő és Szabédi László vitáiraival Eminescu Glosszájának a fordítási problémáiról. Hosszú ideig őriztem a két folyóiratszámot, s többször elolvastam a tanulmányoknak is beillő cikkeket, mert — hogy úgy mondjam — "megsejtettem" a fontosságukat: hiszen a magyar verselés fejlődésének az általános problémáiról is szó esett bennük. Azóta már rég kiderült, hogy Szabédinak volt igaza: a magyar verselés fejlődését nem a tiszta rímhez való ragaszkodás, hanem az asszonánc használatának a nüanszírozása biztosítja. S merem állítani, hogy hosszú-hosszú évekre rúgó "elsüllyesztésük" nagy károkat okozott egész erdélyi magyar fordításkultúránknak. Kétségtelen, hogy mindez összefüggött Eminescu egész irodalmi-költészeti jelentőségének a lefokozásával a kommunista kultúrpolitika megerősödésének az éveiben. Jól emlékszem a költő születésének a centenáriuma-ra (1950) kiadott agitprop-irányelvekre: egy

Nevet, vagy sűr bánatában.
Más a maszk, a dráma ócska,
Új torokból régi skála;
Annyi látszatban csalódva
Ne remélj, s ne félj hiába.

Ne remélj, mikor a balga
Készül már az ünnepére;
Lök a botor, nem zavarja
Homlokodon csillag éke.
Ne félj, úgyis újra hívnak,
hogy vonulj a csöcseléssel;
Társas se légy, bárha biztat ...
Hullám hullámban enyész el.

Szirányhangon csalogatva
Bűvös hálót vet az élet,
S hogy a színészt váltogassa,
Bevonna a táncba téged;
De te lopakodj a szélre,
Közömbösen, mitse látva,
Ösvényedről sose térj le,
Bárki hívna, bárki várna.

Ha taszítanak, térj ki sebtén,
Ha leszólnak, tartsd a szádát;
Tanácsod meg mire kelljen?
Tudod jól, hogy másra vágyunk.
Hadd beszéljenek a senkik,
Éljen, kinek ez a lét kell!
Meg ne szeress soha semmit,
Ítéld mindig józan ésszel.

Ítéld mindig józan ésszel,
Bárki hívna, bárki várna ...
Hullám hullámban enyész el;
Ne remélj, s ne félj hiába!
Kérdezd, és vedd fontolóra,
Rosszról, jóról kik beszélnek.
Régi zsáknak új a foltja ...
Mennek évek, jönnek évek.

1883. dec.

"forradalmi" és "optimista" Eminescut kellett mindenáron az új olvasóközönség elé vinni! Ebben az összefüggésben a Glossza filozófiai eltévelyedésnek, egy véletlen (pillanatnyi) pesszimista hangulat kicsapódásának számított, amelyért a teljes felelősséget a burzsoázia nyakába varrták ... De egyszerűen mellőzni mégsem lehetett, ezért csak úgy simán besorolták a többi költemény közé. Tulajdonképpen ennek a filozófiai megbélyegzésnek a következtében kezdtem foglalkozni a költemény fordítási problémáival, közelebbről magyar hangjának a megállapításával; apránként rájöttem arra, hogy műfaja, a glossza, lényegében egyenes beszéd, nem filozófiai bölcselkedések halmaza, hanem inkább tanköltemény, a szó legmagasabb rendű értelmében, tények és jelenségek józan hangú felméréseivel, megfontolt tanácsok társaságában. És: a legheftköznapiabb román beszéd egyszerű köntösét viseli! Már évek óta éltem Bukarestben, s mivel hosszú időre "ki voltam rúgva" az értelmiségi létből, volt alkalmam megismerni a régi havasalföldi város lakosainak a gon-

Óda

(antik mértékre)

Ó sose hittem, hogy eljön a vég is!
Gondtalanul, bő köpenyembe bújva,
Csüggtem az égen, amerre magányom
Csillaga fénylett.

Egy napon aztán utamba kerültél,
Kárhozatom, te, kegyetlenül édes ...
Szám iszonyú halál mákonyos üdvét
Itta fenékig.

Élve gyötör tüzem, mint hala Nesszus,
Herkules átkozott köntöse poklom;
Kínom emésztő parazsát nem oltja
Tengerek árja.

Álmaim üszkeit öntözi könnyem ...
Máglya vagyok, magam hő tüze senyveszt;
Vajha születhetik-e szürke poromból
Új csoda-Főnix?

Gyűlöletes szempár, tűnj el utamból!
Térj kebelembe, borús közöny árnya ...
S hogy gyönyörűn haljak, add vissza a lelkem
Arva magamnak.

1883. dec.

LŐRINCZI LÁSZLÓ fordításai (1999)

Jegyzet. Nem tudom elfogadni azt az eléggé elterjedt kritikai véleményt, amely szerint Eminescu Ódája inkább csak stiláris gyakorlatnak számít a költő termésében.

Kezdem azzal, hogy az újkori óda merőben különbözik egykori (antik) mintájától, amely eredetileg sokhúru panaszos dal (beszéd) volt. Az utóbbi egy-két században mondanivalójában némileg leszűkült, és csak a felmagasztalás hangján szólalt meg. Eminescu ebben a versben visszatért ihletért az antik óda rugalmas ütemképletű, a vershangulati kifejezés igényeihez igazodó formájához, és — mondjuk így — szentimentális hangjához. (A formai követelmények szempontjából a modern óda is igazodott valamikori, dicsőséges elődjéhez.) Szerintem Eminescu Ódája ragyogó költemény! Szentimentális, de megható, formailag pedig csodálatos könnyedséggel használja ki a román nyelv — eléggé korlátozott — lehetőségeit az időmértékes verselés tekintetében; sőt, ebben a vonatkozásban úttörő jelentőségűnek tartom. Megtoldom a fentiekhez az a — most már nem is kockázatos — megállapítással, hogy stílusán a szó szoros értelmében átsütnek a korai európai szimbolizmus jegyei. (L. L.).

dolgozásmódját és nyelvezetét. Amint azután kezdtem összehasonlítani Dsida és Szabédi fordítási megoldásait Eminescu szövegével, egyre inkább az a benyomás alakult ki bennem, hogy Dsida hangja túlságosan zengzetes, Szabédi fogalmazásai pedig sok helyütt túl mesterkéltek. Természetesen éreztem, hogy mindkét jelenség összefügg költőink sajátos lelki habitusával, egy olyan korban, amikor az erdélyi magyar értelmiség román tudása csak viszonylagos volt.

Véleményem szerint a glossza műfajilag egyszerű, spontán beszéd, s csak úgy kínálkozik az előszavas előadásra. De az idők olyanok voltak az én életemben, hogy Eminescu Glosszája soha meg nem szólalhatott nyilvánosan, élő szóval, semmiféle nyelven ...

Remélem, a költő születésének százötvenedik évfordulóján mégiscsak dobogóra viszik az arra hivatottak ... Az utóbbi hónapokban ezért szedtem össze és gyűrtam át régi fordítás-töredékeimet egy új verssé — amelyet most az olvasó szíves figyelmébe ajánlok, a román költészet nagy ünnepére. (L. L.)

PÁLL LAJOS VERSEI

Félek a szív...

"Ha szereted, énekelsz róla"
Bonaventura

Félek a szív jobban örül, nagyobb
tüzeknek, s nem éri be szerény
panaszokkal a lélek egén
mit a remény madara elhagyott.

Meddig nem ért az áradás sodra
ott maradt csak bujtató part,
félek a szív a giz-gaz alatt
nem őriz semmit száraz napokra.

Sokszor már maga vesztét se bánná,
látván, csak forma, hova merül,
s a maradék is úgy szégyenül

hogy szállna bár a poklokig alá
ázalékkal, szívval telve meg
míg csak ég és föld között lebeg.

Indul, kúszik...

Indul, kúszik a szederinda,
Zölden bujkál a hó alatt,
Készen a minta, úgy tesz mintha
Rejtené a fogadalmat.
Hajló vesszőjén örök örök:
Tövisai sorbaállnak,
Szíjas, érzelmes indát török,
Akaratos szederágot.
Vörös vesszőjén zöld a levél,
Körben hóból, mennyit akarsz...
Ujjamból hozzá serken a vér,
Ó nem a harc, nem a harc.

Makói eső

"Szűk udvarán szürkülő napoknak"
Juhász Gyula

Zuhog, csak omlik rendületlenül,
A táj keskeny szemrése menekül,
Sok ház zsálura zárja ablakát,
A csend ha cseng órákat vallat át.
Meddig, még meddig? kegyelem-kenyér,
Házam nem hazám, mi eddig elér
Rosszkezdtem sorsa, nincsen zsoldosa,
Kirakattam, századvégi torzsa,
Zuhog, csak omlik fecske-fényesen,
Holt költőn így elégtételt veszen,
Hallgatag torony, míg analizál,
Indul fölötté az igazi bál,
Feketén köröző indulatok,
Ha föl nem mentetek, megfulladok.

Kentaur-idő

"Irtózatos árnyékát Herkulesnek"

Ki űzi őket, hogy így rohannak
visszafelé, zúznak kétségbeesetten,
egymást tapodva a végtelen lejtőn,
csapásán az útra árvult napnak.

Lábuk fölmarja jeges sár kerge,
vérük s a tajték elvegyülve megköt.
Jobb nem látni, hogy a köves út mögött,
ki fullad el kénkö-nevetésbe.

Érettük szánd az úti jelfákat
irány nélkül is, hogy merre vágjat
a mindnyájunk széltépő fogat.

Ferences mosoly áldása alatt
várd ki, hogy boldoggá azzal avat,
mivel a tagadás is velünk fogant.

Gazdag Indiában...

Ilonának

Gazdag Indiában, hol a tehenek
Az égről kellelten
Hold-banánt legelnek,
Körben a pálmákról
Zöld majmok nevetnek,
Egyetlen éjjelen
Mindent elfeledtek
az emberek.
Megállt a biciklis, leállt a táncos,
Elnémult, ki hirdet, másért kiáltoz,
Északi csend lett, északi fény,
Ekkor lett a hindu végleg szegény,
Így volt a kezdet a vég elején.
Gazdag Indiában, hol a tehenek...
Lehet a kellemes
Kellemetlen neked,
Mitől az öröm pataka fakad,
Elefántok nyúvik a bizalmadat.

Seregélyek

"Alszik a mély, s a harag is"
ismeretlen költő

Ez a proletár seregélypár,
Mely a kopasz kertem lakja,
Még Orpheus vádalakja
Kihez ki dalt szó, tanulni jár.

Ismételnek már minden hangot,
Velük sír, csattan a kapu,
Pörög a hím, ezüstsavú
lesz, a cinke hangjára hangolt.

Ők ketten, magukban nem azok,
Kiket űz a kerepelő
ősz elején, lánctalp-zaklatott

Lomhán terjengő porfelhő,
Még alszik a sáros utakon,
S az ég is osztatlan jutalom.

Huszár utcán...

Huszár utcán
a szorosban
van egy híd,
azon járva
szaporázza
lépteit
három legény
s egy gazda
nem titkolják
mit öntöttek

garatra.
Azt éneklük
mind a négyen
szabadok,
immár földig
tört a szégyen,
szent a jog.
Égő sárfolt
mi rajtuk van
odalesz,
mint ahogy volt
negyvennyolcban
csak úgy lesz.

Hát Orpheus?

"Árnyék ha borítja, az isteneké"
Rilke

Van akit már a holt után
sem sirathatnak, hiszen élve,
kicsorbult a fájdalom éle,
s a vesztes is csak élni kíván.

Szétszóródott tárgyai üresek,
a lantról dallama elillan,
kész, teljesült a "holtomiglan"
rá visszhangok így felelnek;

Hagyd Orpheust, amiket állít,
ő cáfolja meg mind egy szálíg,
hogy Hádeszig jutott az örült,

vajon vissza csak azért nézett,
bár tudta mögötte ki lépked,
Máinászkok közé hogy került?

Rajzok Páll Lajos vázlatfüzetéből

SZŐCS ISTVÁN

Szeget szeggel? II.

Láng Zsoltot mint író *máskor* azért is kedvelem, mert élesen lát és élesen vissza is kérdez; de most a *Troilus és Cressida* kolozsvári Tompa-változatáról írva nemcsak a színpadra tölülő alvilági füst miatt nem akarja meglátni a színházat a való világgal összekötő vezetékeket; a színpadon észlelt, szerinte értelmezhetetlen gesztusokat úgy értelmezi, hogy azok az *ábrázolt világai* (és nem a manipuláló "külvilágai"): "ez a világ a nem értelmezhető gesztusok világának nevezhető", mondja, s folytatja, ahogy már idéztém: "Amikor *Thersites* a szent edénybe vizel... felfedi a világ értelmezhetlenségét".

Valójában mindez nagyon egyszerűen értelmezhető, a világban, a színpadon, és a színház-szociológiában is. Csak fel kell tenni a kérdést: miért mindig csak férfiak próbálják így "felfedni a világ értelmezhetlenségét"? E darab esetében ez annál feltűnőbb, mert ha a rendezőnek e színpadi vízi-exhibíció hangulatára és zamatára volt szüksége, kínálkozott volna a szertartásra akár *Cressida* is, amikor megerőszkolóják és rituálisan megalázzák, akár *Cassandra* is, amikor nem akarják komolyan venni. Amikor egy féltucat óceániai varázsló-maszkurának öltöztetett görög álhős végigcsokolja a hősnőt, amikor *Ulysses* (Láng előadásában) "földre teperi, durván szétfeszíti a lány combját, szitkozódva föléje hajol, de nem csókolja meg, visszalöki a földre, mert... bevégez, határt szab, finálé"... szóval ilyenkor görög félistenőnek kell lenni ahhoz, hogy az ember lánya ne essék kinyában az incontinencia szenvedő alanyiságába.

A mulattató színpadi produkciónak szánt, világot megvető vizelés nem értelmezhető a színmű és az előadás "egyedi", belső összefüggérendszer alapján! Az előadás forgatókönyve szerint csakis férfira lehetett kiosztva, mert: A *FÉRFI romantikátlansága* a célja ennek a színpadi látásmódnak. Az általában feltételezett A Nő — de a Színházért Szaknő mindenképpen — ezt elégtétellel fogja értelmezni: lám, a férfi a maga infantilis természetességében mily nevetséges; "de mégis élvezem, mert az én szórakoztatásom céljából vállálja a nevetségességet, mert lehetővé teszi számomra, akit a természet az ejicálás dinamizmusának örömetől megfosztott, hogy saját személyiségemet a fő-fej-fallosz láncolat egyik tagjába projiciálva, sőt, őt az én identitásomba kapturálva, magam lehessen egyszerűen mind kritikus szemlélője, mind élvezkedő művelője az urináris emanációnak, feloldva végre a szubjektum és az objektum kötelező megkülönböztetésének oly unalmas logikai kíváncalmát!"

Több mint két évtizede szere-

peljen bár társadalmi bohózatban, vagy lélektani mélydrámában, vagy groteszkre hangolt tragédiában, és legyen megalkotója Shakespeare vagy Babarczy Malvinka, a "maneken pis", a vizelő fickó mutatványa kötelező egy Európába igyekvő rendező gesztustárában. Az infantilizált, falstaffosított Trisztán, vagy Július Cézár is, a maga romantikátlanságában az agresszív feminizmus nyű-édzses, lunarista érdekrejének a manifesztálása, a közönség női részének játkbavonása céljából; hiszen elégtételt kínál: "nem is a nők a pisisek", s maga az akció is legfennebb női szemmel nézve lehet pikáns, érdekes, egyáltalán *emotív színezetű*, mivel férfiszem számára ez a látvány érdektelen. (V.ö.: "Ez legfennebb csak egy másik vízílovat érdekelhet".)

A hasonlóképpen konok sablonossággal előforduló, *erőszakos közönséget imitáló* jelenetek (rendszerint ugyanezekben az előadásokban) szintén a férfinak romantikus vonásaitól való megfosztására irányulnak; ("nem lovag") az effajta színpadi játékok már a női emotivitásnak nem az agresszív elemeire apellálnak, hanem ellenkezőleg, a szenvedő, megalázódó mazochizmus tudatmelyi tartalékaira, körülbelül ilyen üzenettel: "ah, mely örömet lelek ebben a lealacsonyodásban, hogy egy ilyen közönséges bakká redukálódott férfi dominál a vágyképzeteimben"...

Felfogható mindez akként is, mint a *Lust ohne Schuld* (két büntudat nélkül) princípiumának az igénylése, avagy mint a Fölöttes-én (Über-Ich) részére tett engedmény (Stekel). És nemcsak a megítélés inverziója ("nem is mi, hanem ti vagytok alantas szexjátékszerekké degradálva") lelhető itt fel, hanem az ellenkező nem rütségének exponálásával a lappangó homoszexualitás tüneteként is értelmezhető az egész. Magamnak ez az értelmezési irány fel sem tűnt, de Láng éles szeme felfedezte: "... ebben az olajozott világban csakis a szerelmi játékokban kitanult fiú, nem a nő, hanem a másik férfi lehet a gyönyör és a szépség igazi forrása, miképpen a gyász, a bánat és a gyötrellem felfakasztója is." (Program ez, vagy kritika?)

Ezt az értelmezési irányt támogatja *Cressida* látszólagos vagy valódi csapodárságának *problémátlanítása* az előadásban, de még inkább *Ulysses*nek a többi csőcselék-figura szintjére való nivellálása, Shakespeare szándékával szemben.

Mármost: nem lehet-e mégis Láng Zsoltnak igaza, amikor "a romantikus színházi tradíciók eltakarítását" ünnepli az előadás alkalmából, hiszen A Férfi deromantizálása is ebbe az irányba mutat? Holott én előbb azt állítottam, hogy Láng Zsolt éppen az előadás ro-

mantikus elemeit méltatja lelkesen?

Az ellentmondás itt a lényeg és — a kelléktár között adódik. Tompának a *hatáskiváltásra*, a közönség megrázására vagy felhangolására használt rendezői eszközei, fogásai, mind a romantikum mechanizmusán át akarnak működni lépni. Mindenekelőtt a már említett egzotikum-hajszolás; az *idegenszerűség* (Unheimlichkeit), a *különösség*; a *furcsaság* benyomását kelteni akaró óceániai és afrikai bennszülött álarcok; a jelmezek tarkabarka halandzsája; a varázsló tánc, a vad, őserdei dobzó: — mind-mind romantizáló előadási sablonok.

Igaz, a modern stílusirányzatok egy része nagyon is élt, modernségében is a romantika bizonyos mozzanataival (impresszionizmus: lírai elvágyódás; expresszionizmus: sokkhatások; szürrealizmus: fantazmák, vad különösségek felvonulása). Azonban ha a romantikus *életérzés* ("valahol kell valami másnak is léteznie") és a romantikus *világkép* ("a világ több, mélyebb, mint aminek látszik") hiányzik, akkor a romantikus eszköztár csak rövid távú hatásvadászat, valójában csak a kezdetleges kedélyeket gerjeszti be.

"A kollektivitás örvénye beszippantja és elfeledteti a személyesség attribútumait" — ítélt Láng. Csak hogy mi ez a *kollektivitás* az ő és eszméitársai fogalmai szerint? Mi az a kollektivitás, amely a romantikából hátramaradt, olyan konvenciók hamis pátozával akar operálni, "mint Hősiesség, Nép, Döntés, Becsület, Nemzeti Érdek stb." Mint úzik, veszejtik el ezek a személyiséget, a saját arcot?

Láng egyetlen egyszer használja a *közösség* szót: "Tulajdonképpen egyetlen alkalommal érezzük a közösség meglétét: *Cressida* megtöretésénél" (megerőszkolásánál). "Ekkor a közösség nem tömeg, nem pöz". Pedig éppenhogy az erőszakhoz asszisztáló csoport már — tömeg, a szó társadalomlélektani értelmében; és nem közösség. Láng Zsolt, nyilván öntudatos demokrata mivolta miatt, nem akarja kimondani az ide illő szavakat, hogy *tömeg*, *csőcselék*, *csorda*, *sőpredék*, de legjobb esetben is: *banda*, vagy csoport. Viszont végig érződik, hogy "a kollektivitás" alatt mindezeket érti.

Erre vall nála az is, hogy eszmefuttatásában a *kollektivitás* kiteljes-

dését "az arctalanság fulmináns, kultikus jelentkezése" valósítja meg: a mirmidonok rovarszerű szörnyharcosainak falanxáról van szó.

Láng eszméinek ellentmondásosságát az idézi elő, hogy elfogadja Tompáék manipulált beállítását, miszerint az arctalan személytelen-ség, az arctalanság inkognitójába öltözött Gonosz ugyanabból a szubsztanciából áll elő, "mint "Hősiesség, Nép, Döntés, Becsület, Nemzeti Érdek stb." E szölamok felhánytorgatásánál feltűnő, hogy Láng Zsolt mennyire kerüli a közelmúlt ideológiai tolvajkölcs-szavait: mindenekelőtt, hogy TáRSADALOM és pláne: OSZTÁLY!

Elkerülhetetlenül arra gondol az olvasó, hogy Lángéknak és Tompáéknak végül is nem annyira az általuk is megszenvedett bolsevizmus kollektivitása fáj, hanem a csak agymosásokból ismert *konzeratívizmus* eszmerendszere tűnik A Gonosz maszkmesterének.

Láng és "Tompáék" sokszor mégiscsak éles szeme valóban rákacsint a szubkultúrforradalom zsbvbásárának a mélyén AZ ÚJ fordulatra. Ők is felismerik, hogy a közelmúlt nagy világprogramja, A *fajok harca* (értve alatta a nemzetek harcát is) lecsengőben van; tapasztalták, hogy az *Osztályharc* tökéletesen lebőgött; marad hát a harmadik NAGY HARC, A *nemek harca*.

A felismerés értékét lefokozza, hogy máris ideológiai stréberkedéshez kínál üzemanyagot: "lám, mi már akkor; mi már régen; átértelmeztük, bemutattuk, hirdettük; hogy A Férfi csak szex-pojáca, vagy infantilis szőkökút-mellékalak az új világkorszak medencéjének szelén."

A színművészet öntörvényűségét valló elv és esszéisztikus méltatása is — csak kisdéd politizálás. Ezért merek jóslni: a fentiek értelmében nemsokára a fő-fej-fallosz láncolatról a *szcénikus uréterizmus* át fog terjedni a *komplementáris nemi opponáltságba* való betekintésre is. (Aminthogy az élenjáró Japánban ez utóbbi a kabuki-hepenyíngeken meg is valósul, a stúdiónál is stúdióbb nézői-szereplői erőmezők egyesítése során).

Akkor majd a színházi krónikának nyelvezeti nehézségei lesznek, mert a "fő-fej-fallosz láncolat" még magyarul érthetően visszaadható a Fa.zfej, Főfa.z, Főfa.zfej, Fa.zokrata fordulatokkal, de mindennek amazoni átirása olyan rútalkodást fog felidézni, amelyet még messzemenően meg kell szoknunk.

Persze, főleg csak akkor, ha merészen újdondász rendezőinknek sikerülni fog *mindezt előbb látni is valahol* — (hogy "saját szintjükön újrafogalmazhassák") a világnak most már nem Terszitesz, hanem *Cassandra-féle értelmezhetlenség-feltárását*, ha nem is Yokohamában, esetleg Obergmündenben, Elperiodicoportóban; és ha nem is Minerva, de legalább egy marsiliai vénkisasszony tüzes pillantásai és szponzorálása által biztatva.

BOGDÁN LÁSZLÓ

Zerffi Gusztáv, az intrikus Kaméleon avagy az önmegvalósítás nehézségei

— magyar adalék Jorge Luis Borges: Az aljasság világtörténete című művéhez —

"Van úgy, hogy hitvány szállásra talál

az égi láng,

de silány otthonát mégsem hagyhatja el,
ott pislog, veckelődik, nem képes föllobogni,
s kiálszik ő is, amikor a sárház összedől.

Sosem tudjuk meg, milyen lett volna fénye,
ha szabadon áraszkodhatna azt."

(Kálnoky László: Egy elkallódott lángész)

1819 borongó őszén, egy áldott állapotban lévő, barna hajú, ovális arcú fiatalasszony sétál a tengerparton. Az Északi-tenger démonai és lidércei elbújnak a ködben, még hallani a furcsa muzsikaszót s távolról a viharlovas patáinak dobaját.

Az asszony nézi a tenger hazudozó hullámain és elvágódik valahova messze, maga sem tudja hova? Kisfiára ezt a sóvárgást, ezt a meddő elvágódást hagyja örökölni, a határon áthurcolt méla nyugtalanságot.

Telnek az évek, múlnak az évek. Egy hetnyolc esztendő barna hajú, vézna kisfiú rohan egy erdőben. Alkony. A homály szobrai. A gyermek arcán karmolások, rövidnadrágja egyik pántja ágba akadva szakad le és zászlóként lobog egy haldokló bokron. Nem világos: a fiú menekül valaki elől, vagy egyszerűen félelmében rohan a sötétedő erdőben, hogy minél hamarabb kiérjen egy tisztásra, ahol valószínűleg aggódó édesanyja várja. Érezhetően sötétedik, a fák lassan egymásba olvadnak, elvesztik körvonalukat, magába zárkózik minden...

A fiú hirtelen torpan meg.

Egy hozzá hasonló, zilált öltözetű, barna hajú idegennel néz farkasszemet.

Ez nem lehet igaz, gondolja. Ez rémálom. Lehunyja a szemét, újra kinyitja, hirtelen vigyorodik el és óvatosan megkerülve a ki tudja mikor és miért erdőbe kerülő elhagyott állótükröt, reménytelen helyzetéről is megelégedve énekelni kezd. Óvatosan közelíti meg a tükröt, vizsgálja kezdi arcát, a karmolások útvesztőiben ott vigyorog a jövő; aztán meghallja aggódó édesapja hangját. Őt hívja. Megindul.

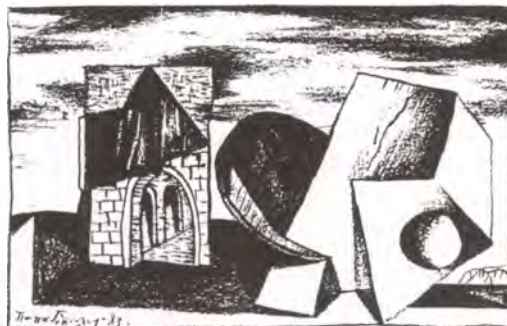
Tíz év telik el — a fiú tanul (nyelveket, matematikát), egy tékép előtt ül és elképzei a tengert, majd egy színpadon tűnik fel. Összeesküvőt alakít, céljai homályosak, talán maga sem érti őket, kezében sunyin villan meg a tör, s a gyertyák fényében a tükröt juttatja eszébe, amint kihunynak benne a fények, és elborítja a kilátástalan erdei éjszaka homálya. A barna hajú, vézna összeesküvőt, Macbeth hívét és esetleges árulóját dicséri a kritikus, a hannoveri orvos Pesten felnövő fia mégsem marad — talán veszít-e? — a világot jelentő deszkákon, gyermekkori stúdiumai eredményeképpen németül írja naplóját, magyarul leveleit s titokban angol nyelven verseket, különféle eszelős monológokat. A rémálom izgatja, logikátlansága és zűrzavara. A labirintus. Foglalkozásként is az írást választja, karcolatai, cikkei, pamfletjei jelennek meg német nyelven, felhíva az ambíciózus ifjú szerzőre a cenzori hivatal buzgó előolvasóinak áldatlan figyelmét. Nyelvet vált, s Pestre visszatérve a Honderű szerkesztője lesz. Fízett skribler, aki talán

elfojtva meggyőződését — már ha van neki egyáltalán, ne feledjük, színész! —, lehet, hogy pénzért, lehet, pusztán azért, mert szeretné magát megmutatni, durván támadja Petőfit, akit titokban mégiscsak istenit, s nyomorúságos szállásán, az állótükrök előtt — az erdőben találta s azóta nem vált meg tőle s nem válik meg később sem, a talált tükrök elkíséri kusza útjain — lázasán skandálja verseit.

Ismét eltelik néhány zavaros év, s a haldadást, Petőfit, Kossuthot annyit és olyan eszelősen, meggondolatlanul támadó, botrányokat kavaro ifjú újdondász hirtelen Kossuth lelkes hívévé szegődik, republikánus lesz és demokrata, széphangú énekesnő felesége lelkesen éneklí Petőfi dalait, és a Talpra magyart ő fordítja először németre, majd angolra, s noha néhány hónapja még gonoszul és eszelősen tört pálát "a praktikus státusférfit és státusgazda" Kossuth fölött, most mintegy "második Spartakusként" üdvözlí, ki "...miként meteor megjelent gondolkodásunk setét egén és világot áraszt szét, mely sugarait hazaszeretet és szabadságérzettől kölcsönözé!..."

Nem az első gyökeres fordulat ez a tragikomikus, pályát tévesztett tegnapi színész pályáján, aki ahelyett, hogy Shakespeare-hősket keltett volna rémületes hűséggel, nézőit borzogatva, életre, a világot tekintette színpadnak és gátlástalanul igyekezett a pillanat elvárásainak megfelelni. Már ezekben az induló években megfigyelhető hihetetlenül makacs akarata és minden erkölcsi megfontolást nélkülöző, vad gátlástalansága. Vél vagy valós érdekeiért, szeszélyeiért nemcsak személyeket képes gondtalanul feláldozni, de az elveit is. (Már ha voltak és vannak egyáltalán elvei. Ne feledjük, színész, de szerepeit meghatározza sorsa!) "Mi lehet nálunk a zsidó? — kérdezi, és korántsem teátrálisan. — Mint művész és író a zsidó oly helyzetben van, miképp a társaság nyomását csak még jobban kell éreznie — s egész élete az ő szellemi műveltsége és státuszjogellenes állása közti ellentét által — örökös ellentmondássá lészen, mely a földön megoldást nem remélhet, s mely végre azon átokkal végződik, az emberiség nem érdemli, hogy emberekből álljon."

A tükrökben és visszatérő álmaiban újra meg újra megjelenik a lebergi gettó. Ebben az az érdekes, hogy ő nem jár Lembergben, nem él gettóban, nincsenek közvetlen tapasztalatai. Kizárólag ismerősei vallomásaiból áll össze a kép. Kozák lovasok üldözik, botladozva menekül egy sötét sikátorban, utol-

rik, először Jozefinre sújtanak le, nézi, amint a vérvörös rózsza megjelenik az imádott arcon. Szédül. Egy végeérhetetlen pillanatra szembenéz a bajszas, szakállas kozákkal. Tekintete jóvátehetetlen, mint egy hajnali számonkérés. Aztán megvillan a szablya. A tükrök elsötétedik, megkarcolt felületén, a repedések között fények cikáznak, mélyéről láncsörgés hallatszik. Ez a baljós hang riasztja álmából, dobogó szívvel ül fel, verítkezik, teli szájjal szedi a levegőt. Jozefin hozzásimul. Mi a baj? — kérdi. — Rosszat álmodott? Nem válaszol, mert mit is válaszolhatna? A szobában, a félhomályban azonosítatlan ósálatokat formáznak a bútorok, s valahol a szomszédban méltóságteljesen ötöt üt egy falióra.

Évtizedek múlva, már Londonban, a Temze partján, a folyó énekébe merülve töpreng majd az álom logikai összefüggéseiről, szerkezetéről, előadást is tart erről egy tudós társaságban, de most még nem tartunk itt, most még negyvennyolcnál tartunk, a szabadságharcnál és a reményeknél tartunk, mindenesetre kitartunk. Z. éppen független lapszerkesztő, és radikális, forradalmi cikkekben próbálja elképzei a diadalmas jövőt. Ezenközben ismeretségeket köt, Madarász László bizalmát is elnyeri, a harcias belügyér éppen őt bízza meg egy országos rendőri szervezet tervezetéről kidolgozásával. (!) Z. elképzeiéseiben ez a rendőrség egy központilag irányított, az egész országot átfogó, végletesen és végzetesen bürokratizált szervezet, amely az alattvalót (vagy a polgárt?) a maga konkrét valóságában tartja számon és ellenőrzi. A későbbiek ismeretében furcsa, hogy a lendületes tervezetek — noha a legapróbb részletekre is kitérnek, az adócsalástól a karneválokig —, nem beszélnek a titkosrendőrségről. Az ezekben az összefüggésekben kívülesik a tervezet látkörén! A "bolondünnep" kapcsán megjegyzi, noha Európában a görögök óta hagyomány, hogy egy évben néhány napra minden felfüggesztődik, fejezzék a világ, és mindenkinek mindent szabad, az államrendőrségnek ekkor is, ezenközben is, megint és újult erővel résen kell lennie! Az ellenség nem alszik. Ez az, jegyzi a margóra Madarász, még a gyémántper előtt. És ez a kérdés is, mit csinál az ellenség?

Az élete csúcspontján lévő belügyér a tervezet értékeinek elismeréseként rendőri feladatokkal is megbízná Z.-t, aki egy évre rá — újabb homlokegyenes fordulat a cikcakos pályán — Bécs és Bach titkosrendőrségébe szegődik, hogy elárulja az akkor még istenített magyar hazát, barátait, híveit, az általa oly forradalmi lelkesedéssel dicsért "második Spartakust" és körét és a költőt, akinek szívét már egy kukoricásban akkorra kozákpika járja át, s teste ott oszladozik egy feltáratlan, azonosítatlan tömegsírból, noha akkor is, azután is, több helyen látni vélik és évtizedekig várják haza Szibériából.

Nem, a rendőri megbízatás nincs ingyére. Éjszaka, miután elkeseredetten, semmivel be nem telve ölelkezik a kétségbeesett Jozefinnel, hosszasan bámulja tükröképét az öreg állótükrökben, s tudja, valahol már készen áll egy parancs, valahol már kiszemeltek egy embert, aki ráveti a hurkot. Álmában a kozákok elől menekül egy gettó sötét sikátorában, és előtte erőszakolják meg imádott

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

feleségét. Windischgrätz seregei elől menekülniük kell, szekéren ül, mellette a papírba csomagolt tükör és a kétségbeesett feleség. Nézi a menekülő, cápa alakú felhőket, és elképzei a tengert, a tenger hátán himbálózó hajókat és az égre fehér kérdőjeleket rajzoló sirályokat. Tudja, ő nem az, aki, ő valaki más. A gettóból jön, a csillagok felé törekszik, nem állhat útjába semmi. Anyjára gondol, némi szájalommal. Látja, amint a tengerparton áll és elvágódik valahova messze. Szíve megtelik keserűséggel, leszáll a szekérről és futni kezd a mezőn a legelésző tehének felé... De belátja, most még nincs hova visszavonulnia, érdemei elismeréséül honvédszázadosi rangot kér és kap, s Aulich Lajos (későbbi aradi vértanú) segédtsítként tüneti ki érdeklődésével a szófukar tábornokot, aki ekkor már teljesen reménytelennek látja a helyzetet, s az idő — döbben rá később egy konstantinápolyi fogadó előtt ácsorogva és Jozefint várva — kimondottan őt igazolja. De ez se deríti jobb kedvre.

Újságcikkeiben, ebben az életszakaszában, a legelszántabb magyar és radikális! Egyik cikkében lincseléssel fenyegeti meg azokat a megátalkodott megalkuvókat, akik a magyar címeren továbbra is rajta hagyják a koronát! Ezenközben a Lánchídra gondol és Széchenyire, akit látott egyszer az utcán, amint leszeggett fővel ment, körül se nézve, előre, mint egy komor magyar bika. A Lánchíd oroszánjai öregkorában is fel-feltűnedeznek előtte és ásítoznak, miközben mindenünnen harangzúgást sodor a szél, és a Temzén fehér hajók tűnnek fel, a múlt kísértetei, s hallja, amint a vízárusok rikácsolva árulják portékáikat: Donauwasser, Donauwasser!...

Világos után menekülnie kell. Állapotos feleségétől érzékeny búcsút vesz, előttük a megszállt Pesten kiadott Figyelmező egy példánya. Vele, mint "a legfőbb írásbeli igazgatók egyikével" számolnak, aki "talán többet ártott az országnak — közvetve természetesen a császárnak, a kamarillának, a bécsi udvarnak! -, mintsem százezer ember vagy katona árthat vala..." , épp ezért kézrekerítése közérdek, mi több országos ügy, személyleírása különféle listákon tűnik fel. Körözik. Felesége szájon csókolja, babonásan egy keresztet rajzol feje fölé és elbocsátja, még egyszer, utolszor.

Az utak. A por. A lóporfüst. A köd. A gombóc a torokban. A közelítő halál. A tükörben a jövő. Az éjszaka árnyai. A reménytelenség tigrisei a szívbén.

A viddini karavánszeráj. Az elkeseredett, poros, fáradt Z. egy utcalánnyal ölelkezik, közben Jozefin arca képződik meg előtte. Egy poloskát figyel a falon, képtelen hinni a holnapi nap realitásában és csalódottan küldi el a bolgár lányt.

Belgrádban látjuk őt, figyel a Dunán a gunyoros bohóccokat formázó dinnyehajakat, az álmosan csorgó uszályokat és hallgatja közben rátaláló, éneklő, hetedik hónapban lévő feleségét. A maga körül mindent felperzselő szerelemről énekel Jozefin, és szorítja kezét. Tenyere izzadt, arcán foltok, hasa kidudorodik... Később Konstantinápolyban, egy bazarban gyöngyöt vásárol, egészséges fiúgyermeknek ad életet, lefátyolozott arccal mélabúsan sétál mellette az utca forgatagában, fogadóbeli nyomorúságos szobájukban angolul énekel. Ekkor már se

fátyol nincsen rajta, se ruha, s ő hátán fekvő gyönyörködik lányos alakjában, amíg rá nem veti magát. A bölcsőben gügyög a csecsemő, Jozefin Z-nél ül, arcán áhítat, Shakespeare-szonetteket dünnyög angolul, és hirtelen magyarul kezd énekelni egy Petőfidalt. Fa leszek, ha fának vagy virága... A bölcsőben felsír a csecsemő, Jozefin anélkül, hogy kiszabadulna az ölelésből, anélkül, hogy kiengedné Z-t a combkulcsból, lábával kezdi ringatni a bölcsőt. Mindezenközben megfeythetetlen, hogyan lesz a hithű republikánus magyar hazafiból a kamarilla fizetett besúgója?!, gondol-e a tükörre?, gondol-e az erdőre?, Petőfire?, a tengerrel szembenező anyjára?, az éneklő feleségére?, a csecsemőre a bölcsőben? Gondol-e a Kárpátokra, az Al-Dunára, a magyar alföldre? Gondol-e Kossuthra, akinek környezetébe több próbálkozás után sem képes bejutni? Beavatja-e imádott feleségét másik életébe? Tudja-e Jozefin, hogy ő kém, fizetett ügynök? Besúgó? Kialakuló új életében milyen szerepe van a titkolózásnak? Milyen szerepe van a keleti kémszervezet feltételezett vezetőjének, a hírhedt Gabriel Jasmagynak? Felismeri-e az érzékeny és fogékony Z. a Bach-féle titkosrendőrség lényegét, azt, hogy tagjai nem ismerik egymást, hogy mindenki mindenkit figyel, besúg, feljelent?... Hisz-e akkoriban a csüggedt Z. intelligenciája mindent lebíró erejében? Hisz-e azt, hogy mégis minden rossz passz és hátrány ellenére irányítani tudja és alkalomadtán értelemszerűen félre is tudja vezetni távoli megbízóit? Magának a büntelen tükör előtt be tudja-e mesélni mindezt? Be tudja-e adni önmagának, a sértett és mellőzött színésznek, hogy tulajdonképpen besúgóként is az ügyet szolgálja? Hisz, hiheti-e azt, hogy a szervezettel szembenálló személy befolyásolni, netán félrevezetni képes a szervezetet? Számol-e mindezenközben (az arcán is feltűnedező ráncokat figyelve) önnön toladó természetével, melynek rossz és jó tulajdonságaival, mint tudatos mimes és szerepjátszó végzetesen tisztában van?! Számol-e lebíráhatatlan becsűvagyával, amely egy nem mindennapi jellemzősínész sodró és elsodró tulajdonsága? Akar-e még tetszeni, és ha igen, kinek? Megbízóinak? Azoknak, akiket megfigyel és akikről akkurátus jelentéseit írja? O akar lenni a legjobb ügynök?! De mit ér az egész, ha a dolgok logikájából következően titokban kell tartania?!

De titokban lehet-e tartani?

És meddig?

A kérdések sorjázának, egymást sokszorozzák a labirintusban, melynek közepén Jozefin áll meztelenül, csak hajával takarózva, és egy Schubert-dalt énekel a szerelem mindent lebíró és maga körül fölemésztő, fölszámoló hatalmáról. A kérdésekre nincs válasz, nem tudunk mindent, nagyon keveset tudunk, ráadásul Z. jelentései nagyrészt sajnálatosan elvesztek, stílszerűen *elégtek*, amikor 1927-ben leégett a bécsi levéltár az ő és a mások (például a nemzedékek által bálványozott másik jellemzősínész: Egressy Gábor) jelentéseivel. A tények: 1900 jelentés — 15 és fél esztendő alatt! (Ennyi ideig szolgálta közvetetten, de nagyon sokszor közvetlenül, önmaga szerepét túllihelve a császárt, akit a kezdet kezdetén radikális forradalmárként mélységesen megvetett, noha az Akasszátok fel a királyokat! című Petőfi-verset sem németre, sem angolra nem fordította le, semmi

okunk kételkedni abban, hogy osztotta a szívét mélyén bálványozott, a nyilvánosság előtt sokszor támadott és ezért sajna irányában soha egyetlen percig fel nem melegedő költő szélsőséges ítéletét.) Jelentésein túlmenően Z. mint igazi színész, aki megbízható és őt irányító rendező hiányában túllihégi szerepeit, intrikáival is igyekszik hasznossá tenni magát, a benne mindvégig kételkedő, őt és ténykedését tizenöt és fél esztendőn át meglehetősen kétértelműen szemlélő gyánakvó megbízói előtt. Beférkőzik Marx környezetébe, beférkőzik Szemere környezetébe. Ekkor már — Nyugat-Európában, városról városra vándorolva — ő sem igen hisz egy esetleges fordulatban, mindegyesetre reméli, hogy a bécsi titkosrendőrség szervezetébe beépülve tudását majdan a *szent cél* érdekében is hasznosíthatja(?). Ez a nap megbízhatatlanul távolodik, s ő az emigráció torzalkodásaiba beleveszve igen hamar rájön, hogy nem az őt mindig is idegesítő jelentgetésekkel — "puszta" besúgással —, hanem a Bécsben rettegett emigráció belső bomlasztásával, lejáratásával képes igazán felhívni magára és alakításaira a figyelmet! Ekkor már éjszaka, a repedező és egyre többet hazudó tükör előtt sem hiszi, hogy *kettős* ügynök. Már nem hisz a forradalomban sem, feleségének a Faustot olvassa németül, fennhangon, és elhatározza, hogy fiait (közben második gyermeke is megszületik) angolra oktatja majd ráérő óráiban, de arabul is meg fogja tanítani őket, ki tudja még, mit hoz a tükörben egyre borzalmasabb alakot öltő jövőendő?

Alakítása sem felesége, sem ismerősei előtt sokáig nem marad(hat) észrevétlen, Jozefin egyre idegesebben figyeli ténykedéseit, éjszaka elfordul, nem figyel rá, egyre többet sír, beíratlan sírkő a háta. Kossuth konstantinápolyi ügynöke, bizonyos Dobokai viszont sok mindenre rájön Z. titkait illetően és informálja a kormányzót is. Z. ismét sűrű erdőben bolyong, de most nincsen tükör. Dobokai még fizetéséről is értesíti a kormányzót, megjegyezve, hogy rendszerint annyit (mintegy 150 pengőforintot) kapnak Bécs kémei is. "Lehet, hogy ő ártatlan műszer" — jegyzi meg körültekintően Dobokai, de azt is hozzáfűzi, hogy "vagy nagy politikus, azaz alattomos, vagy meg nem romlott egyén", értsd: gyengeelméjű. Álmában a Lánchídon sétál, szembejön vele lhász ezredes, Kossuth testőrparancsnoka, és közvetlen közelről, Coltjából hat golyót röpít a lábaiba. Mindkét lábát ellövi. Másszál, spionfióka, köpi le, és továbbmegy. A híd fölött léghajó imbolyog a levegőben. Kossuth királyi koronával a fején, távcsóval nézi Z. megszégyenítését, és hosszan nevetgél.

Ő pedig felriad, teli szájjal szedi a levegőt, szíve zakatolását igyekszik lassítani, Jozefin is felébred, de nem kérdezi meg, mi a baja, elfordul és csendesén sír. Hálóköntösben ül az asztalhoz, és a gyertyafénynél jelentését körmöli. S a felvonásnak még mindig nincsen vége? Hogy az intrika, "az emigrációt belülről való paralizálás" a tükört és színpadát s nagy szerepeit kereső, elvesztett színész kétségbeesett ötlete-e vagy megbízója, Bach belügyér döbben rá (Z. jelentéseit sokoldalúan hasznosítva) a világ előtt megvetésnek örvendő "védenec" nem mindennapi alakváltó, kaméleoni képességeire, nem tudni. Nem is érdekes. Csak a tények számítanak, s azok kedvezőtlen ro-

botképet sugallnak, hiszen Z. ambíciózus, igen szomjúhozza a sikert és a vártnál hamarabb belelendül. Ez kétségtelenül izgalmasabb, mint Jozefinnek könyörögni bocsánatért, gyerekeit taníttatni számolni és olvasni, vagy unalmas jelentéseket körmölni, ráadásul előnye, hogy ismeri a mezőnyt(!). Először természetesen Perczel tábornokot hálózza be, minden téren igyekszik hasznossá tenni magát, világeseményekről informálja, rájátszik az akarnok generális elvakult Kossuth-ellenességére is, ő már, akárha a franciák az ő Lajosukat, legszívesebben fellógná a kormányzót, gyöngeségeit, gyávaságát úton-útfélen felrója neki, őt okolja a szent szabadságharc bukásáért...

Z. elfojthatatlan színészi ambícióinak hízeleggetett, hogy egyik közeli munkatársa darab ideig az az Egressy Gábor volt, aki már bizonyított a színpadon, s akit szintén megéjtett a konspiráció tagadhatatlan szépsége. A híres színész hazatelepődését is melegen támogatja, "még néhány hónapig sem szabad egy sötét börtönben sínylődnie" stb. (Mindez a tagadhatatlan rokonszenven túl jelzi azt is, hogy a szerepek szomjúhozta színész és lap nélkül maradt publicista némileg "átalakítja" a szabványt, a szokványos ügynöki jelentés műfaját. Ezért is hatalmas

téneti viszonyaival, múltjával, erkölcsével, fajtermészetével, közéletével szintolly ismeretlen, miként érzelmei teljesen magyartalanok. Ez volt az oka, hogy tanaival, nézeteivel, s modorával a magyar közönség soha meg nem barátkozhatott... És mivel dolgozatait az emberek kevés figyelemre méltatták: ez őt rendkívül bántotta. Innen van, hogy majd minden iratain bizonyos keserűség, és bántott önértet vörös fonala vonult keresztül." Hát igen, Z. is szerette volna magát — egy későbbi költő szavaival élve — megmutatni. Lehet, mindezt az ügynöki jelentés műfaja nem volt a legalkalmasabb? Ezért kezdett élénk konspirációba és ezért írt névtelen vitairatokat? Mindenesetre ő is érezhette, hogy ő nem olyan, mint mások. Hogy belőle hiányzik valami. Az a tükör az erdőben csak nem akar eltűnni. A kisfiú rettegése állandósul...

Londonban sokat sétált magányosan a Temze partján, hallgatva a hazudozó habok locsogását. Ilyenkor, ha lehunyja a szemét, egy tábornok fénylik fel előtte, bakák ülnek a tűz körül, az egyik dalos torkú szakálygyerek egy dalt énekel, amelyben a hosszú útról van szó. Z. sokszor próbálja ezt a dalt felidézni, Jozefin, az énekesnő-hitves segítségét is kéri. Egy éjszaka a családi ágyban a nő csendő hangon kezdi énekelni: "elmegyek, elme-

Marxhoz írott levele, amelyben azt fejtegeti sorsa ismeretében meglehetősen álszent és bizarr módon, hogy "két urat nem lehet szolgálni", hiszen "... ha az ember csak egy újját mutatja meg a rendőrségnek, akkor az ókatolikus ördög módjára mindjárt magával ragadja testét-lelkét egyaránt". Több mint egy évtized telik el, amire sikerül kiszabadulnia a kelepceből. Akkor viszont egyfelől működésbe lép az életében oly fontos szerepet játszó tintahal-effektus — igyekszik megsemmisíteni, eltüntetni minden személyére rossz fényt vető, kompromittáló adalékot —, másfelől a mellőzöttség fémes ízével ismerkedve, állandóan rettegve, hogy mégis felismerik igazi énjét, hogy mégis leleplezik, hogy kiderülnek féltve őrzött titkai, és a Temze partjáról is menekülnie kell, tovább a rá leselkedő hosszú úton, visszhangos előadásokat tart a Sunday Lecture Society rendezvényein, többek között az "álmokról" és a "szellemekről", amelyek álmában rendszerezésen kísértik, és "az ördög eredetéről és absztrakt természetéről", szorgalmasan építve az új arcát, a kiszolgált ügynök utáni történelemtudósát!

Álmában az idő tájt egy labirintusban kóvályog, ereje fogy, lehanyatlak a nedves kövekre, de újra meg újra feltápáskodva tovább vánszorog, reménykedik, talán mégis sikerül kijutnia, de lelke mélyén talán már nem is akar kiszabadulni, jelle vár, tudja, hogy egy fordulóban majd megpillantja a rá váró Minotaurusz melakóros szemét.

De mielőtt megpillanthatná — felriad. Fekszik a széles, tutajszzerű családi ágyon, mélyen alvó hitvese mellett, és nézi a félhomályban ósálatokat formázó bútorokat s a függöny résein beszökő, a plafon hazudozó repedései között vándorló fénysugarakat. Újra kisfiú, a sűrű erdőben rohan, s az alkony szobrai között csillog a rá váró, őt vándorútján elkísérő tükör. Kérdőjelek közé vész az arca.

1880-ban, tudományos működése elismeréseként, Z.-t a Royal Historical Society elnökévé választják, egyik könyvét japánra is lefordítják, álmában már nem a labirintus kísérti, a Lánchidat látja. Ismeretlen lovasok üldözik, botladozva menekül a hídon. Tán-torgó alak jön szembe vele, s amikor fellebben arcáról a fátyol, önmagát pillantja meg a szemsértő fényben. Egy életfogytiglani pillanatra szembenéz önmagával, aztán felriad, és tudja, hogy valamit ismét elmulasztott, valamit mindég elmulasztott, a szájából nem tűnik a félelem fémes íze. 1891-ben influenza támadja meg, tüdőgyulladást kap, és január 28-án Chiswickben meghal. Nem tudható, sikerül-e önmagával megbékélnie? Azt sem tudni, szellemként kísért-e az élők — családtagjai, barátai, nem kevés számú ellensége — életében, nem tudni, kik várnak rá az út végén, ördögök-e vagy angyalok?... A tükör túléli a shakespeare-i méretű nagyságokban és gonoszságokban tobzódó évszázadot. Először az első világháborúban reped meg, ismeretlen okokból, mélyéről tétova dübörgés hallatszik: mintha málhás szekerek döcögének át egy hídon, aztán megvakul, és már nem mutatja a mozgó és változó világot...

1999. július

Forrás:

Frank Tibor: Egy emigráns alakváltozásai (Akadémiai kiadó, Budapest, 1985)

Albert Gábor: Vitatkozó levelek. Holmi, 1998. november-december

vesztés, hogy viszonylag kevés jelentése maradt ránk, 1927-ben ugyanis tűzvész pusztított abban a bécsi levéltárban, ahol a korszak ügynöki jelentései is "feltámadásukat" várták. Némely történészek ugyan bele néztek ebbe, de a kor nevezetes művelődésügyi minisztere letiltotta a furcsa és bizarr adalékok nyilvánosságra hozatalát, mivel Egressy ügynöki múltja is kiderült volna belőlük, és nem akarta "rombolni" a nagy színész nimbuszát...)

Néhány jelentése azonban mégis ránkmaradt, az egyikben lapidárisan és némi gúnnyal állapítja meg, hogy "... Amiképp a kossuthi politika hazugságrendszere tükröződik a jelenlegi, leszűkült emigrációs tevékenységben, éppúgy tükröződik minden kis osztrák hivatali szobácskában Ausztria diplomáciátlansága."

Kitérő a háláról, amely tudjuk — mit tudunk? - soha nem az érintetteket jellemzi. Szját ügynöki múltját a megbocsátó homályba száműzve látszólag megfedkezve róla, Egressy is értékeli nagy barátját és pártfogóját: "... A magyar irodalom színpadán legelőször föllépett: azonnal mindenki látta, miképp ő a magyar nemzet irodalmával, tör-

gyek, hosszú útra megyek", s Z. megnyugodva gondolhat arra, hogy ám lám, sok más mellett ez is bejött, ha olyan messzire nem is jutott, mint azt némely személyével foglalkozó tájékoztató és felületes (későbbi) lexikoncikk vizionálja, feltételezve, hogy valahol Amerikában tűnt volna el...

Fekszik az ágyán, éneklő felesége mellett, és lehuny szemmel képzeleg. Zuhog a múlt. Máltai napfelkelték; a zajos Marseille-i kikötő; a hajó; a magány fémes íze a szájában; a félelem szaga, amely többé el nem űzhető; az acéltoll percegése az árkuspapíron; álmok a veremről, amelybe belehull, s amelynek fenekén pókok és skorpiók nyüzsögnek; a gyermekkori sűrű erdő; a tükör a fák között; az arca a tükörben; a különös és nyugtalanító érzés, hogy elfelejtik, hogy képtelen véghezvinni "feladatát"; megvetett megbízói; a bizalmatlan emigránsok; az elzárkózó Kossuth, az örült Bangya, a nyughatatlan Szemere, a párizsi utcák... A mozgó világ. Visszaalszik. Petőfit látja, az esőben sétál és szemrehányóan néz rá, majd Kossuthot, koronával a fején.

"Hosszú út porából köpönyeget veszek" — éneklő hitvese, és Z.-nek eszébe jut egyik

SERÉNY MÚMIA 148

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '99

BALÁZS IMRE JÓZSEF

Eszter könyve

1
Utólag azt mondom: az utolsó.
Utólag úgy intézem, mintha érteném,
a tevés-vevés mintha én és mintha bölcs.

Azt, hogy mit fed valójában,
s hogy mi mit fedett,
képekben tudom csak, képekből.
(És minden egész más, mint én,
mint ő, mint utólag.)

2
Fények vannak, zaj, és főként: keresés,
leginkább ez. Járás a körben,
korláttól korlátig, néha ráülve, próbálva
fogást, bőrt és tenyeret.

A korláthoz kívülről is, nagy körben,
s közben zaj és sok szép társaság,
közöttük átvágni, vagy messziről,
olyan mint ugyanaz.

Keresés, előbb még ott volt,
most nincs, szegődni nyomába,
ne tudja — véletlen minden.
Azóta tudni már, utólag, ő is az.

3
Keresés, közben téged keresnek,
mint egy gyönyörű,

Ablak a föld alatti

Semmi más, csupán egy ablak,
mintha járdán mennék utcahosszat,
s középtájt egy ablakkeret, hmm, valami
föld alatti tájjal.

Földrögök és kőzetek, ásványi sók,
s a rozsdabiztos gázcsövek között
egy lámpaernyő. Épp nem fényes,
ám ha éjfél után járnék itt,
fáraadt fények keringenének
utcahosszt, a burkolat alatt.

hívsz, nem jönnek, hívnak, mész,
utólag. Valami félelem,
valami csiklandó, valami csók,
ez övé, bizonygatni is kell.
Ülni egy hajnali tönkön,
halkulni hagyni szót és fázást,
ez olyan, mint reggeli, mint álmos,
vagy mint ébressz, kedves,
várak patakparton.

4
Mosdási beszámoló, a patakban a lány
mint meztelen, ki lesné bokor mögül,
vagy kő alól, a vízből? Ahogy merít,
bőrén simít végig, víz vagy én?
Ahogy körbenéz riadtan, ahogy tudja,
teste ő, és teste fegyver.
Megnyugszik, vízcseppre nem gyanakszik,
vízcsepp ül karjára, én.

5
Út kanyarog, mint út, világ szeme ott fenn,
út kanyarul balra, déli napfényt enni,
hogy búcsúzni mégis, újabb délig, télig,
nem lesz abból semmi, út kanyarul balra.
Zöld fűre mint két kő, zöld fűre mint annyi,
ezt tedd el magadnak, ezt ne vedd utóbb ki.
Elmesélni estig, mi lett volna akkor.
Víz, csak víz, utólag. Mi lett volna akkor?

Kör

A kézmozgást csak ellesni lehet,
a kört, mely Pilinszky kezéből indul,
s visszatér, amíg szaval,
a kört, amely követi őt, akár
a pálcá mesterét. A név
nem fontos persze, csak a kéz,
s a kör, mely visszahurkolódik.
Hogy inas legyen a kéz, az ujjak vékonyak,
fehérek, ráncosak akár.

Egy ráncos kéz körei érdekelnek.
Minden kör más, minden körben
egy mandzsettagomb.
(Így legalább van ott valami.)
Fénylik minden kéz az éjszakában.

Tenyér ráncai között a kör
(nyoma sincs körnek),
mit csak ellesni lehet,
kezek, pálcák a kézben,
most egyszerre mozdul minden.
Itt csak felállni lehet,
minden egy mandzsettagomb.

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

A fajok eredete

A rutin mellett még füzeteinek
ropogását is irigyeltem mozdulatából,
ahogy asztalkendőjét egyetlen lendítéssel
szétterítette a hangyaboly mellé,
talán ezért is kérdeztem meg később
(rögtön éreztem: nem kellett volna):
megszokásból csináldja-e, vagy egyszerűen
megfigyelés, hogy hosszú fűszálakat
fektet a hangyabolyra, amiket aztán
a hagyoma mellé (a kredencen marad-
hatott a só) gondosan leszopogat.
A dülőlőn az volt az egyetlen
lankásabb hely, ebéd után meredek
kapaszkodó következett, ami neki csak
emelkedő volt. Nekem süllyedés.

FARKAS WELMANN ÉVA

Petur ma esti monológja

Kettőtök-hármuk. Rajtam, kőfülem, vagy
esetleg együtt hullik szerteszéjjel,
mondjuk holnap, ne is: még épp ma éjjel
az összeesküvés talán ha nem vagy

mienk? Legyél! Minek legyél? mienk ha
vonszolódva kapocsból, érve tetten,
s a sérülés (nem lelki: vér) vetetlen
fekhely gyanánt tátong, s mi volt, ilyen ma.

Döntök, lelépni. Nemcsak harc-iszony.
Futólag mégis: miben, kire bízom...
míg a tekintet ráng még, s az arcizom

tükörképbe, majd vissza-visszarebben.
...Ami marad: pár talpnyi sáros víznyom
egy harmadrendű, kétes étteremben.

Atmoszféra

Kettétört mindkét üvege akkor
ablakának, s most házán jár be szél;
aztán én is letűntem végre hatkor
(tudhatod mindjárt: erről nem beszél).

Volt, ahogy lenne. Mégis ezen dül-
fúl azóta: pénze köll; de ni,
vigasztaltam, hát könnyebb lesz ezentúl
ablakszemre, mint lányra költeni.

ÉMILE M. CIORAN

A bomlás kézikönyve

(részletek)

A renegát

Emlékszik, hogy valahol megszületett, hitt az öröklött téves eszmékben, elveket vallott és szenvedélyes butaságokat hirdetett. Ma szégyenkezik emiatt..., s vadul igyekszik megtagadni múltját, reális vagy képzeletbeli hazáit, a testéből támadt igazságokat. Csak akkor nyugszik majd meg, ha lerombolja magában a honpolgár legutolsó reflexét is, s az öröklött lelkesedéseket. Hogyan is tarthatnák még fogásban a szív megszokásai, amikor meg akar szabadulni a genealógiáktól, amikor még a városállamokat ócsárló antik bölcs eszményképe is megalkuvásnak tűnik számára? Aki nem tud többé állást foglalni semmi mellett sem, mert minden embernek szükségszerűen igaza van és mindenki szükségszerűen téved, mert minden egyszerre indokolt és ésszerűtlen, annak le kell mondania még saját nevééről is, lábbal kell tipornia saját identitását, s új életet kell kezdenie a szenvtelenségben vagy a reménytelenségben. Vagy pedig fel kell találnia egy újféle magányt, ki kell vándorolnia a semmibe, s — kiszolgáltatva a száműzetés megpróbáltatásainak — végig kell járnia a gyökértelenné válás álmosságait. Ha már elszakad minden előítéllettől, valóban haszontalan emberré lesz, akit senki nem szólít, akitől senki nem fél, mert mindent ugyanazzal a lemondással fogad, s mindentől ugyanúgy borzad. Jóllehet veszélytelenebb egy szórakozott rovarnál, mégis valódi istencsapást jelent az Élet számára, mert az Élet eltűnt a szótárából, a Teremtés hét napjával együtt. Az Élet megbocsátana neki, ha legalább a Káosz vonzaná, amiből az Élet is ered. Ám ő megtagadja a lázas kezdeteket, legelőször is a sajátját, s a világból csak valamiféle hideg emléke marad, valamiféle udvarias sajnálkozás.

(Létezése tagadásról tagadásra egyre csak kopik: sóhajok szillogizmusánál is elmosódottabb és irreálisabb lesz, hogyan is lehetne ő még hús-vér lény? Vérével vesztve az Eszményképpel rivalizál; elszakítja magát elődeitől, barátaitól, valamennyi lélektől és önmagától is; hajdan örvénylő ereiben egy másik világ fénye nyugszik. Megszabadulva attól, amit megélt, közömbösen azzal szemben, amit még át fog élni, lerombolja útjának határköveit, s kiszakítja magát az idő korlátai közül. "Sohasem fogok többé szembetalálkozni önmagammal" — gondolja magában, s boldogan fordítja önmaga ellen végső gyűlöletét, s talán még boldogabban rombolja — *megbocsátásában* — a dolgokat és a lényeket.)

Egy jöttment szenvedései

Valamilyen szerencsétlen törzsből származik, a Nyugat útjait rója. Szeretve szereti választott hazáit, ám már nem re-

mél egyetlen újat sem: időtlen hanyatlásba dermedve, világpolgárként — egyetlen világ polgáraként sem — teljesen tehetetlen, névtelen és erőtlen. A sors nélküli népek nem ruházhatják fel küldetéssel fiaikat, akik új horizontok után vágyva saját népüket kezdik szeretni vad szenvedéllyel, majd felélik szeretetük tárgyát, hogy azután ők maguk is csodálatuk és unalmuk kísérteteként végezzék. Mivel már hazájukban nincs semmi, mit szeretnének, másfelé irányítják szeretetüket, más vidékekre, hol lelkesülségük csodálkozást kelt az őshonos lakosokban. Túlfelezve az érzelmek hamar elhasználnak és lealacsonyodnak, mindenekelőtt a csodálat... S a Jöttment, aki oly sok úton pazarolta el magát, így kiált fel: "Számítatlan bálványképet faragtam magamnak, mindenütt oltárokat emeltem, s istenek tömege előtt ereszkedtem térdre. Belefáradtam már az istenek imádatába, elpazaroltam az osztályrészemül jutott téboly-adagot. Csak a saját fajunkhoz tartozó abszolútumokhoz van elég erőm, a lélek országhoz hasonlóan csak saját határain belül virágozik ki: megfizetek azért, mert áthágtam a határokat, mert a Meghatározatlanból csináltam magamnak hazát, s idegen isteneknek hódoltam, mert olyan századok előtt alázkodtam meg, amelyek kizárják magukból őseimet. Már nem tudnám megmondani, honnét jövök: a templomokban hitetlenként állok, a városokban lelkesedés nélkül, felebarátaim mellett közömbösen, s bizonyosság nélkül a földön. — Adjatok nekem egy pontos vágyat, s én kifordítom sarkaiból a világot. Szabadítsatok ki a tettek szégyenéből, mely minden reggel eljátszatja velem a feltámadás, esténként pedig a sírbatétel komédiáját; s napközben sincs más, mint kinszenvedés az unalom halotti leplében... Arról álmodom, hogy akarok valamit — s mindaz, mit akarok, értéktelenné tűnik számomra. Mint egy vandál, kit melankólia emészt, céltalanul, önmagam számára is idegenként vonszolom magam a világ nem tudom milyen sarka felé..., hogy felfedezzek egy elhagyatott, hitetlen istent, s elszunnyadjak végre végső kétségeim és végső csodáinak árnyékában."

Az automata

Elfoglultságból lélegzem. A gondolatok görcsös vonaglását szemlélem, miközben az Üresség önmagán mosolyog... Nincs már veríték a térben, nincs már élet: a leg-

kisebb durvaság nyomán újra megjelenne: egy pillanat elég lenne hozzá.

Amikor felfogjuk, hogy létezőnk, bámulatos örület érzetét éljük át, mely saját örületünket is meglepi, s hiába próbálja megnevezni azt. A megszokás eltompítja a létezés feletti csodálkozásunkat: *vagyunk* — s máris tovább megyünk, visszaszerez-zük helyünket a létezők menhelyén.

Konformistaként élek, próbálok élni. Utánozva, a játékszabályokat betartva, borzadva az eredetiségtől. Az automata beletörődése ez: valamiféle lelkesülséget színlelni, s titokban nevetni az egészen; pusztán azért tisztelni a szokásokat, hogy titokban undorodjunk azoktól: ott szerepelni valamennyi összeírásban, ám lakhely nélkül élni az időben; megmenteni a látszatot, jóllehet feltétlenül el kéne oszlatni...

Aki mindent megvet, annak méltóságos arckifejezést kell magára öltetnie, rá kell szednie a többiekét és saját magát is: így töltheti be legjobban feladatát, hogy *hamis élő* legyen. Mire jó kitergetni hanyatlásunkat, amikor jólétet színlelhetünk? A pokolban nincs semmi *kimódultság*: a pokol az őszinte és faragatlan ember kétségbeejtő képe, az elegancia és a civilizáltság mindenféle babonája nélkül felfogott föld.

Udvariasságból elfogadom az életet: a folytonos lázadás ízléstelenségre vall, akár az öngyilkosság fennköltége. Húszévesen még szidalmaztuk az eget, s az ég rejtette szemetet; majd belefáradunk. A tragikus póz csak a nevetséges és meghosszabbított pubertáskorhoz kötődik; csakhogy ezer megpróbáltatás kell ahhoz, hogy eljussunk az elszakadás kétszínű komédiájához.

Ha valaki az illendőség mindenféle elvétől megszabadulva semmiféle komédiás tehetséggel sem rendelkezne, akkor a szerencsétlen ember archetípusa lenne, az ideálisan szerencsétlen lény. Felesleges megkonstruálni az őszinteség hasonló modelljét: *az élet csak azzal a misztifikációval együtt viselhető el, amivel átszöjűk*. Egy ilyen modell a társadalom azonnali összeomlását jelentené, mivel a közösségi élet "lágysága" abban rejlik, hogy lehetetlen teljesen szabad folyást engednünk hátsó gondolatainknak. Azért viseljük el egymást, mert mindannyian szélhámosok vagyunk. Ha valaki nem fogadná el a hazugságot, kicsúszna a lába alól a talaj: *biológiailag* vagyunk kényszerítve a hamisságra. Nem létezik olyan morális hős, aki ne lenne gyerekes, eredmény nélküli vagy inautentikus; mert a valódi hitelesség a szenny a közösségi hízelgés és a titkos rágalmozás illetudásában, a családban. Ha felebarátaink tudomást szereznének arról, milyen véleményekkel is vagyunk róluk, mindörökké eltűnnének a szótárakból a szeretet, a barátság, az odaadás szavai; s ha lenne elég bátorságunk ahhoz, hogy szembenézzünk a saját magunkra irányuló enyhe kétségeinkkel, közülünk senki sem mondhatna ki egy "én"-t szégyenkezés nélkül. Az álarcosbál minden élt ma-

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>>> folytatás a 9. oldalról

gával ragad, a barlanglakótól egészen a szkeptikusig. Mivel kizárólag a látszatok tisztelete választ el minket saját tetemeinktől, a dolgok és lények mélyére nézni annyi, mint elpusztulni; ragaszkodjunk hát a kellemesebb semmihez: lényünk szerkezete az igazságnak csak egy bizonyos adagját viseli el...

Lelkünk legmélyén őrizzük a minden más bizonyosságnál magasabb rendű bizonyosságot: az életnek nincs értelme, az életnek *nem lehet* értelme. Azonnal meg kellene ölnünk magunkat, ha egy előre nem látott kinyilatkoztatás az ellenkezőjéről győzne meg minket. Még levegő nélkül is tudnánk lélegezni; ám azonnal megfulladnánk, ha elvennék tőlünk a hiábavalóság örömet...

A megnyűzott ember

Ami az életből megmaradt számára, az megfosztja attól, ami az ésből maradt még neki. Semmiségek vagy sorcsapások — egy légy repülése vagy a planéta vonaglása — ugyanúgy megriasztják. Tűzben égő idegeivel azt szeretné, hogy a föld üvegéből legyen, s ő darabokra törhesse; s micsoda szomjjal vetné magát a csillagokra, hogy egyenként porrá zúzza azokat... A bűn ott izzik a szemében; ám kezei hiába szorulnak görcsbe, hogy elfojtsák: az Élet lepraként terjed: túl sok a teremtmény egyetlen gyilkosnak. Aki nem tudja magát megölni, annak ott rejlik a természetében, hogy megbosszulja magát mindazon, mi kedvét leli a létezésben. S mivel ez egyáltalán nem sikerül neki, kárhózzként morfondíroz magában, kit a pusztítás lehetetlensége irritál. Szemétre dobott sátánként sir, mellkasát veri, fejét eltakarja; a vér, mit ki akart ontani, nem festi bíborszínűre az arcát, melynek sápadtsága az előretörő faj által termelt reménység váladéka iránti undorát tükrözi. Merényletet követni el a Teremtés napjai ellen, ez volt az ő nagy álma...; most lemond róla, önmagát emészti, s átadja magát saját bukása panaszszavának: ebből pedig egy másféle túlzás származik. Bőre tűzben ég: a láz átjárja az univerzumot; agya tűzre gyúl: ám a levegő nem gyúl lángra. Bajai betöltik a csillagok tájékát; bánatába beléremegnek a sarkkörök. És minden egyes utalás a létezésre, az élet legkisebb rezdülése is olyan kilátást szakít ki belőle, mely kompromittálja a szférák összhangját és a világok mozgását.

Egy kultusz helyreállítása

Miután *elhasználtam* ember voltomat, már semmi sem hajt hasznát számomra. Mindenütt csak eszményképeket kergető vadállatokat látok, akik csoportokba verődnek, hogy elkornyikálják reménységeiket... Fantomként még azokat is erre kényszerítik, akik nem éltek közösségben, különben milyen célból eszelték volna ki a szentek "egyességeit"?... Egy valódi magányos embert keresve sorra veszem a korokat, s csak az Ördögöt találom, csak őt irigylem... Az ész száműzi őt, a szív pe-

dig könyörög hozzá. Hazugság szelleme, Sötétség Hercege, Elátkozott, Ellenség — micsoda örömmel veszem sorra a neveket, melyek megbélyegezték magányát! s mekkora szeretettel fordulok felé, mióta nap mint nap kiátkozzák! Bárcsak visszahelyezhetném eredeti állapotába! A hitre való teljes *alkalmatlansággal* hiszek Benne. Társasága szükséges számomra: a magányos lény a *legmagányosabb* felé fordul, a Magányoshoz... Tartozom magamnak ezzel: az imádatra irányuló hajlamom kötelez erre, hogy ne maradjon felhasználatlanul. Íme, itt állok példaképemmel szemben: hozzá kötve sorsomat megbüntettem magányomat, amiért nem tökéletes, magányomból egy magasabb rendű magányt faragok: én így vagyok *alázatos*...

Úgy helyettesítjük Istent, ahogy tudjuk; mert minden isten jó, feltéve, hogy átlendíti végső magányra irányuló vágyunkat az örökkévalóságba...

Mi, a barlanglakók

Az értékek nem halmozódnak: egy nemzedék csak akkor hoz valami újat, ha széttagozza mindazt, mi az előző generáció jellemző sajátossága volt. Ez méginkább igaz a korok egymásutánjára: a Reneszánsz nem tudta "megmenteni" a Középkor mélységét, kimeráit, egyféle vadságát; a Felvilágosodás százada pedig a Reneszánszból csak az univerzalizmus jelentését őrizte meg a patetizmus nélkül, ami hozzátartozott annak fizionómiájához. A modernkori illúzió a jövő ájulatába vetette az embert: ezáltal elveszítette "lényegét", támaszt az örökkévalóságban. Minden — szellemi vagy politikai — hódítás veszteséggel jár; minden hódítás egy gyilkos *állítást*... A művészet területén — az egyetlen területen, ahol a szellem *életéről* beszélhetünk — egy "eszménykép" csak a megelőző eszmény romjain jöhet létre: minden valódi művész elődjének elárulója... A történelemben nincs *felsőbbrendűség*: köztársaság-királyság, romantika-klasszicizmus, liberalizmus-központosított hatalom, naturalizmus-absztrakt művészet, irracionális-intellektualizmus; — az államformák, akár az érzelmi és gondolati irányzatok, ugyanannyit érnek. — Egy gondolkodásforma nem válhat fel egy másikat; csak valami *kizárásával* lehetünk *valamik*: senki sem tudja összehangolni a rendet a rendetlenséggel, az elvonatkoztatást a közvetlenül adottal, a lendületet a végzettel. Az összszegző korok egyáltalán nem teremő jellegű korok: más korok buzgalmát *foglalják egybe* zavaros, kaotikus módon — minden eklekticizmus a *vég* egyik jele.

Minden előre megtett lépést egy *visszalépés* követ: ebben rejlik a történelem természetlen mozgása — valmivé lesz... stagnál... Hogy az ember hagyta magát rászédni a Haladás téveszméjével — ez nevetségessé teszi a kifinomultságra vonatkozó kijelentéseit. A Haladás? — talán a higiéniában létezik... De másutt? a tudományos felfedezésekben? A tudományos felfedezések csak baljós dicsőségek ösz-

szességét jelentik... Ki tudna jóhiszeműen *választani* a kőkorszak és a modern számszámok kora között? Mindkét korban ugyanolyan közel álltunk a majomhoz, ugyanazért másszuk meg a felhőket, mint hajdan a fákat: csupán — ártatlan vagy bűnös — *kíváncsiságunk* eszközei változtak, s — átalakult reflexekkel — másféleképpen vagyunk ragadozók. Pusztá szeszély csak elfogadnunk vagy elutasítanunk egy-egy korszakot: a történelmet kell *egészében véve* elfogadnunk vagy elvetnünk. A haladás eszméje tesz mindannyiunkat az idők csúcsain álló, ostobán elbizakodott emberré; csak hogy ezek a csúcsok nem léteznek: a barlangokban félelemtől reszkető barlanglakó még ma is reszket a felhőkarcolókban. Szerencsétlenségünk tőkéje érintetlenül fennmarad korokon át; ugyanakkor van egy előnyünk elődeinkkel szemben: jobb befektetést csináltunk tőkénkkel, mert jobban megszerveztük összeomlásunkat.

Egy bukás fizionómiája

Förtelmes ábrándok népesítik be a fűszerüzleteket és a templomokat: senkit sem találtam, aki ne örületben élt volna. Mivel a legkisebb vágy is magában rejt az örűltesség forrását, elegendő átadni magunkat az önfenntartás ösztönének, hogy menhelyt érdemeljünk. Az élet — az anyagot megrázó örület túltengése... Lélegzem: már ezért bezárhatnának. Mivel képtelen vagyok elérni a halál világosságába, a napok félhomályában fetrengem, s csak azért *vagyok*, mert azt akarom, hogy ne legyek már.

Egykor azt képzeltem, hogy egyetlen ökölcsapással szétmorzsolhatom a teret, játszhatok a csillagokkal, megállíthatom vagy saját szeszélyeim szerint forgathatom az időt. A nagy vezérek számomra nagy félénkeknak tűntek csak, a költők szegény dadogóknak; mivel én nem éreztem a dolgok, emberek és szavak ellenállását, s mivel azt hittem, sokkal többet *érzek* annál, mint amit az univerzum lehetővé tesz, valamiféle gyanús végtelennek adtam át magam, egy lezárulásra alkalmatlan serdülőkorból eredő kozmogóniának... Milyen könnyű istennek hinni magunkat a szívünk szerint, s milyen nehéz azzá lenni a szellem által! S mennyi naivitással is kellett megszületnem, hogy naponta elveszíthessek közülük egyet! Az élet egy csoda, amit a keserűség rombol le.

A holttestemtől elválasztó távolság számomra egy seb; ugyanakkor hiába vágyom a sír csábításaira: semmitől sem tudok elszakadni, sem abbahagyni a vonaglást, legbelül minden arról biztosít, hogy a kukacok beszüntetnék a munkát ösztöneimen. Ugyanolyan illetéktelen vagyok az étellel, mint a halállal szemben, gyűlölöm magam, s gyűlöletemben egy másik életről álmodom, egy másik halálról. S mivel olyan bölcs szerettem volna lenni, amilyen bölcs még sohasem létezett, csak egy bolond vagyok a bolondok között...

Ember-alatti emberek vonulása

Letérve útról, elárulva ösztöneit, az ember zsákutcába jutott. Végigrohant néhány szakaszon..., hogy gyorsan elérje végét; jövődől nélküli állapot, saját ideálképeiben feneklett meg, miközben elveszett saját játszmája számára. Megmerevedett, mert mindig csak túllépni akart; s most erőforrásként csak az marad számára, hogy összeszedje örültségeit, levelezkelje azokat, s még néhány továbbit gyártson...

Ugyanakkor vannak olyanok, akiknek még ez az erőforrás sem elérhető: "Elszokva attól, hogy emberek legyünk — mondják magukban — miféle törzshöz, fajhoz vagy fajzathoz tartozunk mi még? Amíg hittünk az élet előítéletében, elfogadtuk a tévedést, mely hozzáfűzött minket a többiekhez... Csakhogy megszöktünk a fajtól... Tisztánlátásunk szétörte vázunkat, puhány létezésre szorított minket — gerinctelen csöcselék vagyunk, az anyagon nyújtózkodunk, hogy nyálunkkal beszennyezzük. Itt vagyunk hát a meztelen csigák között, eljutottunk hát a nevetséges véghez, hol megfizetünk azért, mert rosszul használtuk képességeinket és álmainkat... Az élet nem a mi osztályrészünk volt: ha néha meg is részegedtünk tőle, örömmünk még azokban a pillanatokban is az életen túlmutató elragadtatásainkból eredt; most az élet megbosszulja magát, lehúzza a legmélyére: ember-alatti emberek menete egy élet alatti élet felé..."

Quouque eadem?

Legyen átkozott mindörökre a csillag, mely alatt születtem, ne védelmezze semmilyen ég, nemtelen porként hulljon szét az űrben! S töröljék mindörökre az Idők sorából az áruló percet, mely a teremtmények közé vetett! Vágyaimat nem tudom már összeegyeztetni az életnek és halálnak eme elegyével, hol naponta megbecsztelenül az örökkévalóság. Belefáradtam a jövőbe, az átélte napokba, ugyanakkor valamiféle ismeretlen szomjúság mértéktelensége gyötör. Akár egy dühös bölcs, ki meghalt a világnak, ám fel is bőszt ellette, csak azért semmisítem meg képzelgéseimet, hogy még inkább felszítsam azokat. Végső elkeseredettségem e kiszámíthatatlan világban — hol mégis minden ismétlődik — sohasem ér hát véget? Meddig mondogassam még magamban: "Írtódom az élettől, mit bálványként imádok!"? Örültségeink nevetségessége megannyi istenné, valamiféle üzetlen végzet uralma alatt álló istenekké tesz minket. Miért lázadnánk a világ szimmetriája ellen, amikor maga a Káosz is csak rendszertelenség rendszere lenne? Sorsunk az, hogy elrothadjunk a kontinensekkel és a csillagokkal együtt, s mi hurcoljuk magunkkal egy előre látott, borzalmas és hiábavaló végkifejlet iránti kíváncsiságunkat, akár sorsukba beletörődött betegek, egészen az idők végezetéig.

E. M. Cioran: *Précis de décomposition*. Gallimard, Paris, 1949. 91-92., 144-146., 149-151., 245-246., 247-248., 248-250., 250-251., 251-252., 252.

Vallomás röviden

Csak robbanásszerű állapotban van kedvem az íráshoz, lázasan vagy görcsösen, dühöngésbe hajló kábultságban, leszámolásra emlékeztető hangulatban, ahol szidalmak helyettesítik a pofonokat és ütések. Általában úgy kezdődik, hogy egy finom remegés egyre erősebbé válik, mint valamiféle szó nélkül zsebetett sérülés után. A kifejezés felér egy elkésett visszavágással vagy egy későbbre halasztott agresszióval: azért írok, hogy ne kerüljön sor tettekre, hogy elkerüljek egy krízist. A kifejezés megkönnyebbülés, átételes visszavágása annak, aki nem tud megemészteni valamilyen szégyent, aki *szavakban* lázad felebarátai és önmaga ellen. A felháborodás nem is annyira morális jellegű, sokkal inkább irodalmi, magának az inspirációnak a forrása. És a bölcsesség? Pontosan az ellenkezője. A bennünk lévő bölcs rombolja le minden nekirugaszkodásunkat, szabotál, megbénít és lealacsonyít minket, a bennünk lévő örültet lesi, hogy megnyugtassa, kompromittálja és megszégyenítse. Az inspiráció? Hirtelen fellépő egyensúlyvesztés, önmagunk kiteljesítésének vagy lerombolásának névtelen gyönyöre. Egyetlen sort sem írtam alaptermészetemből kiindulva. Pedig hosszú éveken át az egyedüli fogyatékoságoktól mentes egyénnek tekinttem magam. Gógóm jótékony hatással volt rám: lehetővé tette, hogy írogathassak. Gyakorlatilag akkor hagytam fel az írással, amikor delíriumom csökkenésével vésszes szerénység áldozatául estem, ami pedig végzetes arra a lázas állapotra nézve, ahol a megérzések és igazságok születnek. Nem tudok írni, csak ha megfelekezve a nevetségessé válásról, kezdetnek és végnek tekintem magam.

Az írás provokáció, szerencsés módon egy olyan hamis nézőpont, ami a létező vagy a számunkra létezőnek tűnő *főle* helyez minket. Versenyezni Istennel, felülmúlni pusztán a nyelv által — ebben rejlik az író hősies cselekedete, az íróé, ki kétes, meghasonlott és rajongó fajta, aki kilépve normális állapotából egy nagyszerű (mindig lehangoló, néha gyűlöletes) szédület-

nek adja át magát. Nincs nyomorúságosabb a szónál, s mégis általa jutunk a boldogság érzetéhez, a lélek végső feltárlkozásához, hol teljesen egyedül vagyunk, a szorongás legkisebb jele nélkül. A szó, a törekénység szimbóluma által elért csúcspont! Furcsa módon közelébe juthatunk az ironia révén is, feltéve, hogy a rombolásban végsőkéig vitt ironia nem adja át magát egy fordított előjelű Isten borzongásainak. A szavak mint egy visszajára fordított eksztázis hordozói... Minden, mi valóban intenzív, kapcsolatban áll a paradicsommal és a pokollal, azzal a különbséggel, hogy az elsőről csak homályos elképzeléseink lehetnek, míg az utóbbit szerencsére észleljük, sőt: *érezzük*. Az író egy még jelentősebb élménynek is kiváltságosa: megszabadulhat saját *veszedelmétől*. Nem tudom, az írogatás képessége nélkül mi lett volna velem. Írni annyi, mint megszabadulni lelkiismeret-furdalásunktól és a gyűlölködéstől, kiadni titkainkat. Az író egy háborodott alak, aki önmaga gyógyításához koholmányokat, szavakat használ. Hány kínos érzés, hány vészes roham felett győzedelmeskedtem ezeknek a testetlen gyógyszereknek köszönhetően!

Az írás olyan bűn, amibe nem lehet belefáradni. Igazság szerint már egyre kevesebbet írok, s kétségtelenül végleg abahagyom majd, egyszer már semmilyen szépséget sem fogok találni az önmagammal és másokkal folytatott küzdelemben.

Amikor nekikezdünk egy mégoly jelentéktelen témának, a teljesség érzete árad el bennünk valamiféle dac kíséretében. S ami még különösebb: egy bizonyos felsőbbrendűség érzése a megidézett csodált alakkal szemben. Egy mondat közben milyen könnyen érezzük a világ közepének magunkat! Az írás és a hódolat nem egyeztethető össze: akár tetszik, akár nem, Istentől beszélni annyi, mint *lenézni* rá. Az írás a teremtmény visszavágása, válasza az elfuserált Teremtésre.

BENDE JÓZSEF fordításai

Cioran: *Confession en raccourci*. in: *Exercices d'admiration. Essais et portraits*. Gallimard, Paris, 1986. 201-205.]

JACK BARNES

Apám, a rablóvezér

(befejező rész)

TIZENKILENCEDIK FEJEZET
amelyben Heléna megátkozza
a férjét, de az átok
szerencsére fog rajta

Tom Spencer másnap benyújtotta a lemondását, és a városi tanács ezt el is fogadta. Fort Royalban az emberek sokáig nem mertek egymás szemébe nézni, mintha mindnyájan láthatatlan, titkos bélyeget viselnének. Csak az ifjú Robert Jefferson jegyezte meg, hogy amilyen idők járnak mostanában, az sem lesz csoda, ha maholnap zsebmetszők ülnek az elnöki székbe. Ez történt délelőtt. Ugyanaznap délután az öreg Levis azt dűnyögte a bajusza alatt, hogy nagyon jót tenne egy hosszú, forró ősz, hogy a zöldfülűek is mind beérjenek. A két kijelentés közt senki nem látott összefüggést.

Az amnesztia estéjén Tom Spencer magához hívatta a lányát és elmondott mindent neki. A rossz nyelvek szerint elmondta mindennek. Ez, persze, soha nem tisztázódott, mert a beszélgetés négy szemközti folyt le, s ők nem beszéltek róla. Spencer mama idegességében asalatt takarított és felmosta a házat. Majd Helénát is. Végül a ház jobban nézett ki.

Másnap reggel Heléna hívta megbeszélésre az apját.

— Mit akarhat? — kérdezte Spencer mama halovánnyal.

— Nyugodj meg — mosolyodott el Spencer. — Bizonyára megbánt mindent.

És becsukta maga mögött az ajtót.

Egy ideig csak a falióra ketyegett az előszobában.

Aztán Tom Spencer is a nappaliban.

— Hát te a zsványok pártján állsz? — szűrődött ki a kulcslyukon az eredeti hangrősség gyöngye lenyomata, és a tányérokban megcsörrentek a kanalak.

— Na és ha kiszabadított? Bár ott döglötünk volna meg az egészen!! — folytatódott ott benn a "monológ", ugyanis Heléna halk válasza egyáltalán nem jutottak el Spencer mama fülébe.

A két unoka megszeppenve hallgatott az ebédlőben s a nappali bömből "oroszlánjában" sehogy sem tudtak ráismerni a velük "nyuszi ül a fűben"-t játszó nagyapjukra. Csak később ébredtek rá, hogy a nagypapa többé nem fel-fel, hanem kidobja őket.

— Ezt merészelte tenni velem! — hallatszott ismét bentről. — Velem, aki tisztességben öszültem meg és dicsőséggel zárhattam volna a pályafutásomat!

Spencer mamában furcsa érzések kavargtak, de erről soha nem mert volna beszélni Tomnak. Hiszen igaz, hogy rablóvezér volt ez a Tedd Barnes, de végül is mindnyájan neki köszönhetik az életüket! Vagy fordítva: jó, hogy megmentette annak idején őket, de hogy a törvénybíró veje egy zsvány legyen...!! Hol van most az igazság?!

Heléna még aznap hazautazott a gyerekekkel és évekig nem ment vissza Fort Royalba. Csak Spencer mama látogatta meg őket néha-néha, de erről Tom Spencer vagy

nem tudott, vagy nem akart tudni. Egyébként az ex-törvénybíró életében nagy változások mentek végbe. És itt elég, ha megemlítjük azt, hogy Steve Parker lett a legjobb barátja. Persze, ez csak akkor furcsa valaki számára, ha tudja, hogy Parker a város egyetlen posztókereskedője! Rajta kívül csak kevés emberrel érintkezett, köztük az öreg Donalddal, de vele is csak addig, amíg nem jött a hír, hogy Traviata időközben hírhedt bandavezér lett.

— No, ez is elásta magát... — mormogta dühösen és attól kezdve nem járt Donaldékhoz sem.

Ami Traviatát illeti, róla el kell mondanunk, hogy őt a beteljesületlen szerelem hajszolta a szerencsétlenségbe, hiszen soha egy percig sem mondott le arról az álmáról, hogy Heléna egy napon majd az övé lesz, s miután a szerenáddal kudarcot vallott, felcsapott zsványoknak azzal a titkos reménnyel, hogy így talán könnyebben "elrabolhatja" az aszszony szívét. Követi időnként megjelentek (főként Tedd távollétében) egy-egy szerelmes levéllel, de Heléna hajthatatlan maradt. Nem mintha a kísértés ördöge nem táncolta volna körül buja táncával... Amikor az első levelet megkapta, így okoskodott: ha írt is ez a Traviata, nem szabad felbontanom, ha felbontom is, nem szabad elolvasnom, ha elolvasom is, nem szabad válaszolnom, de ha válaszolok is, Teddnek semmiképp nem szabad megtudnia! Aztán megírta kerek pereg Traviatának, hogy nem nagy kunszt az egész, mert az ő férje is rablóvezér, sőt ráadásul még Halhatatlan is. És Traviata ezt megértette és küldözgette továbbra is a leveleit... (Lám, mit tesz, ha Cupido nyílvesszői a szív helyett a fejet találják el!)

Aztán teltek-múltak az évek, megkopott a gyűlölet is, a szeretet is, az arcok beestek, a szemek elfénytelenedtek, csak Tom Spencer haragja maradt engesztelhetetlen. És egy nap, amint az öreg Steve-vel sörözgettek a kocsmában, egy újonnan érkező elordítja magát a küszöbön:

— Megtörtént a csoda, meghalt Tedd Barnes, a Halhatatlan!

Minden tekintet rászegződött.

Ha most rendel egy kört, megisszák az italt (mert az, ugye, semmiért nem hibás), de talán a szívük mélyén mélységesen elítélik a gesztusát. Ha viszont feláll és szó nélkül elmegy, akkor azért ítélik el, hogy mint a törvény volt képviselője, megrendülést mutat egy hírhedt gazember (mert az utca embere, ugye, könyörületes, de jó a memóriája) halálhírének hallatán.

Tom Spencer a harmadik utat választotta: Felállt és szó nélkül elment.

A háta mögött felzúdult a kocsma: tizenegynéhány év előtti események elevenedtek fel a hangzavarban, melyek végkicsengése az volt, hogy miután félszáz banditát lelővett, a vejének amnesztiát könyörgött ki. Ilyenkor csak egyet lehet a meglincseltetés veszélye nélkül: egyetérteni. És Steve Parker hűségesen együtt bólogatott a közvéleménnyel. Amikor ez utólag Tom Spencer fülébe jutott, mosolyogva veregette meg a barátja vállát: "Hiába Steve, te mégiscsak

posztókereskedő vagy."

És nem ment el a veje temetésére.

Az apjával lezajlott parázs veszekedés után Heléna a gyerekekkel hazaindult Woodkinsba. Délutánra érkeztek meg, s nagy meglepetésükre Tedd már a kapuban várta őket. Tisztára mosakodva, megborotválkozva, vadonatúj ingben állt előttük, s miután sorra ölelgette valamennyiüket, így szólt Helénához:

— Beszélnem kell veled!

Heléna szemrehányó pillantást vetett rá, majd játszani küldte a gyerekeket.

— Heléna — szólalt meg a férfi, amikor magukra maradtak, bár érezhetően neheze esett a beszéd — mondanom kell neked valamit!

— Tudok mindent — hajtotta le a fejét a nő, s szeme megnedvesedett.

Tedd fáradtan ült le egy karosszékbe, kezei esetenül lógtak az ölében.

— Meg...tudsz...bocsátani?

Heléna nem nézett rá:

— Azért vagyok itt.

— Szeretsz még?

A nő arcán folytak a könnyek. A kérdés úgy lógott a levegőben, mint egy megfagyott lehelet.

Aztán erőt vett magán, felállt és odament a férjéhez.

— Egyszer valamikor azt mondtad: "Csak olyant kérdezz, amit nem tudsz!"

Azzal két meleg tenyerébe rejtette a férfi ernyedt kezét.

— Fred itthon van? — kérdezte aztán nagy sokára.

— Fred? — nézett rá kissé bambán Tedd. — Nem... Ő nincs.

— Hol van?

— Fred? — ismételte meg halkan a férfi, s a könnyeket évtizedek óta nem látott kemény arcon két nagy kövér könnycsepp gurult le, Heléna nagy megdöbbenésére. — Fred már halott. Oda temettem, ahová én szerettem volna mindig temetkezni...

Két könnyed női kar fonódott a nyakára, s a következő percben mint egy kisgyerek zokogott a nő mellére bújva.

Ettől a perctől kezdve Tedd Barnes életében új fejezet kezdődött, és hogy ez miként folytatódott, arról már történetünk elején is szóltunk. Az idő könyörtelenül pörgette a rokkáját, s az élet fonala engedelmesen kigyózott tova. Tedd teljesen a családnak és az üzletnek szentelte az életét, s ha ronkszenvenessé nem is vált a woodkinsiek szemében, mindenesetre óvatos tisztelettel tekintettek föl rá. A szép Helénából az évek folyamán "elég szép" Heléna vált, s a település mindenki a szívébe zárta, kivéve néhány vén és ifjú kisasszonyt — dehát ők a világ minden sarkában a szépasszonyok kísérő jelenségei. A fiúk is szépen cseperedtek, s fejlődésük már kisgyerek koruktól fogva két különböző irányba mutatott: Jimmyt az élet durvább, vaskosabb oldala érdekelte s a legnagyobb gondot az öltözképzés (ezen belül is a csizmájára) fordította, míg Jack inkább a szellemi élvezeteket részesítette előnyben.

Már felnőtt férfiaknak számítottak, amikor egy nap váratlan csapás sújtott a családra. Tedd, aki azelőtt való nap mondta nevetve barátainak, hogy "én vagyok a Halhatatlan, mindegyiketeket túléltem" — belázasodott, majd ágynak esett. Az orvos szerint a hajdanán (még az ostrom ideje alatt) felszedett hűlés viselte meg a szervezetét, s

a betegség hosszú lappangási időszak után most tört ki teljes erővel rajta, de ezt senki nem akarta elhinni neki. Mindenesetre, Heléna gondos ápolása ellenére az ereje napról-napra fogyott, sokszor éjszakákon át önkívületben hanykolódott, s titokban mindenki érezte, hogy nem húzza már sokáig.

Aztán egy éjszaka lázasan kiugrott az ágyából, s rekedt ordítása betöltötte a házat: — Heléna! Jimmy! Giovanni! Hol vagytok?

Heléna vörösre sírt szemekkel próbálta csendesíteni, a fiúk is berohantak egy szál pizsamában a hálószobába. Nagy nehezen sikerült visszafektetni őt az ágyba és akkor a tekintete mintha kitisztult volna.

— Heléna! — szólalt meg fakó hangon, mely szinte fenyegetően csengett a szoba félhomályában. — Gyere, ülj ide mellém!

Heléna engedelmesen húzódtott le melléje az ágyra.

— Tessék, drágám...

— Heléna, nekem már nins sok hátra... Igen, tudom... de most figyelj rám: emlékszel még arra az éjszakára, amikor én meg Giovanni nálatok aludtunk?

— Persze, drágám... — próbált meg mosolyogni az asszony, s kezét a férje kezére fektette, de az hirtelen erőszakosan eltolta magától.

— Te akkor, azon az éjjelen elmentél azzal a semmirekellővel, aki az ablakod alatt énekel...

— De Tedd... — próbált meg gyöngéden ellenkezni vele Heléna, mert nem tudta, hogy eszénél van-e a férje vagy félrebeszél.

— Igen, én fenn aludtam, s te közben éjszaka kiosontál a házból. Így volt?

— Így, de... — akart magyarázkodni az asszony, de szava elállt a döbbenettől, mert a férfi felült, s amint a tekintetét ráemelte, világossá vált előtte, hogy magánál van, nem kábult, tudja, mit cselekszik. Aminthogy az is, hogy itt már nincs szükség magyarázkodásra.

— Egy életem át hordoztam magamban ezt a sebet, melyet csak eltakartam, de nem forrt be. De most, mint haldoklónak, jogom van tudni: mit csináltál te akkor éjszaka azzal a sírásóval?!

Heléna sápadtan pattant fel, szemében szikrát vetett a dac. Ártatlan volt, de ezt már nem kívánta bebizonyítani.

— Akkor megmondom én — folytatta Tedd a vádbeszédet, attól tartva, hogy az asszony elrohan, és nem lesz ideje befejezni. — A becsületed temették. Azt a becsületet, melyet életében csak egyszer kap meg az ember és csak egyszer veszítheti el. Mert akkor örökre. Fiúk! — fordult a megszeppent gyerekek felé. — Tudnotok kell, hogy anyátok, akit oly sokra tart mindenki, aki szoptatott és felnevelt benneteket, nos tulajdonképpen: egy kurva!

Heléna sápadtan indult az ajtó felé, de Tedd kiáltása visszatartotta:

— Hová mész?!

Az asszony elszántan fordult meg:

— Traviatához!

— De anyám! — szólalt meg Jack síró hangon. — Miért?

— Azért, mert egy kurva vagyok. Ti pedig egy kurvának vagytok a fia. Tedd Barnes — fordult a férje felé —, azt kívánom, hogy a sírodban se legyen nyugtód!

Azzal kilépett az ajtón, és hiába rohantak utána a fia, eltűnt az éjszakában.

Tedd Barnes aznap hajnalban meghalt.

De Heléna átka különös módon megfogant: harmadnap, a temetési szertatás alatt Tedd csodával határos módon "feltámadott."

HUSZADIK FEJEZET

A legenda vége

Tom Spencernek nem volt könnyű megtudni Traviata tartózkodási helyét, hiszen a rablóvezérek a legritkább esetben sem adják le címüket a rendőrségen, mégcsak egy postafiók erejéig sem. De Thomson őrnagy (régibarátságukra való tekintettel) mindent megtett, hogy segítségére lehessen ebben az ügyben hajdani felettesének, és végül sikerült egy olyan jómadárkát törbe ejtenie, aki "kicsirikolta" a hön óhajtott titkot. És éppen idejében. Mert Jimmyt már régóta csak az tartotta vissza nagyszülei házában, hogy nem tudta: a szélrózsa melyik irányába induljon el anyja meg apja keresésére. A két fiú időközben egészen megbarátkozott az új környezettel s a szokásosnál is melegebb, őszintébb viszonyt alakítottak ki az öregekkel. Tom Spencer csendes modora, szeretetről szóló tanítása Jack szívét teljesen meghódította s némileg Jimmyt is megzabolázta. Csupán az maradt számukra érthetetlen, hogy nagyapjuk magasztos elveit miért éppen Tedd Barnes irányába képtelen érvé-

nyesíteni?! És amikor egy nap ezt szövé tették előtte, csak olyasmit mormogott, hogy "mindenkinek megvan a maga Júdása..."

— Nem értem, hogy lehetett az ilyen katonára — dünnyögte egy este Jimmy, amikor lefeküdtek. — Hiszen ilyen keneteljes dumákat csak a papok, meg azok az apollók vagy mik szoktak mondani...

— Apostolok — javította ki kacagva Jack, majd elkomolyodott. — Anya mesélte annak idején, hogy az öreg derék katonára volt valamikor, a vezérkar is sokra tartotta... A múltkorjában is két öreg tábornok látogatta meg, az egyiket Marschall-nak hívták, a másikat pedig Fafey-nek, ha jól emlékszem, s hosszasan ölelgették nagyapánkat. Annnyira, hogy Spencer mama kissé féltékeny is lett rájuk. De az utolsó nagy háborúban, amelyet... izé... tudod, ki ellen vezetett, ott történhetett valami vele, mert egyszer csak eleget a vérontásból s azt kezdte mondogatni, hogy ezt nem szabad így folytatni... Hogy nem ezért élnek az emberek a földön...

— Eh, hülyeség! — legyintett Jimmy. — Aki nem fér a bőrében, annak ki kell lyuggat-

ni az irháját, hogy tánguljon! Egyébként, nem tudom miért, de megszerettem az öreget... Lehet, hogy ez is marhaság — tette hozzá elgondolkozva. — Mindenesetre, azt a Traviatát azért kikészítem. Ha tetszik, ha nem!

— Hát persze — mondta csöndesen Jack s a következő percben már aludt.

A hatodik hétvégén aztán a három férfi (mert Tom Spencer ragaszkodott hozzá, hogy elkísérje őket) búcsút vett Spencer mamától, s a postakocsi hamarosan eltűnt velük a láthatáron. Később vonatra ültek, s a második nap hajnalán a szerelvény befutott velük a végállomásra, egy gyéren lakott, Isten háta mögötti, apró településre.

A ház, amelyet kerestek, ennek is a szélén lapult, mintha le akarná tagadni, hogy a városhoz tartozik. Teljesen jelentéktelen külsejű épület volt (szinte elhagyatottnak tűnt a látogatók számára), a kapuján pedig a következő felirat díszelgett: "Áldás a bemenőre, béke a kijövőre!" Itt lakott Traviata, a rablóvezér.

— Most pedig — fordult hátra Jimmy, s szemében a kaland izgalmát égett — keressetek fedezéket, én pedig behatolok a házba! Ha baj van, fedeztetek!

És már el is akart iramodni. Spencer azonban elkapta a frakkját.

— Nem, Jimmy! Mi nem vagyunk betörők! Tisztességesen kopogunk, majd beocsátást kérünk. Hadd lássuk, mi lesz a válasz!

— Nagyapa... — nyögte Jimmy, de mire észbe kapott, Tom Spencer és Jack már benn jártak az udvaron. Hatalmas komondor rontott elő s fröcskölő szájjal támadt a betolakodókra. Jimmy előrántotta a pisztolyát:

— Nagyapa, engedd, hogy ezt legalább leljem!

Tom Spencer elmosolyodott s leguggolt az állattal szemközt. Az lassan elcsendesedett, majd lesütött fejjel, behúzott farokkal sündörgött oda az öreg simogatásra nyúló tenyere alá, s a következő percben az már a füle tövét vakargatta.

— Ezt kitől tanultad? — kérdezte Jack elképedve.

— Hogy kitől? — állt fel derűsen az öreg. — Hát Ferenc barátunktól...

Hogy ki is az a Ferenc, nem tisztázódott, mert Spencer máris kopogott az ajtón.

— Bejöhet! — szólt ki egy erőyes férfihang, s az ex-törvénybíró megremegett. Egy percig tétozva állt, majd lenyomta a kilincset.

Az alacsony, sötét szobában hárman ültek egy asztal körül: Tedd Barnes, Traviata Donald és Heléna. Arcuk nyugodt volt és derűs, éppen teáztak.

— Anya! — kiáltott fel Jimmy, aki hátulról csak az anyját láthatta. — Hol van az a gazember?!

S pisztolyát előrántva a szoba közepére ugrott.

— Itt vagyok — mondta egy nyugodt férfihang, s mire feleszmélt, egy ismeretlen férfi állt előtte.

— Én is — szólt hátulról egy ismerős hang, s kemény kéz nehezedett a vállára.

Amikor Jimmy megfordult, az apját látta maga előtt. Az egymást követő váratlan sokkhatások megviselték az idegeit, s a marcona legényke sírva borult az apja vállára. Az átölelte, csendesítgette, majd leültette egy székre. Aztán megölelte a másik fiút és

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>> folytatás a 13. oldalról

végül a nagyapjukhoz lépett.

— Isten hozta Önt, Spencer úr — mondta komolyan és kezét nyújtott. Tom Spencer nem mozdult. Tedd szóltanul leengedte a kezét, majd helyetl kínálta az öreget és visszaült a székére.

Heléna örömkönnyekeket sírt, miközben végigölelgette családtagjait s különösen sokat időzött apja karjai között. Aztán teával kínálta őket, s a hosszú úttól elcsigázott vendégek ezt el is fogadták. Amikor a tea különös illata megcsapta az orrát, Tom Spencer megdermedt. "Bizonyára tévedek. Ez nem igaz. Nem lehet igaz!" — hajtogatta magában és igyekezett leplezni felindultságát.

Később, amikor mindenki a helyén ült, Tedd Barnes szólásra emelkedett:

— Bizonyára csodálkoztok, hogy így együtt találtok itt bennünket, a legteljesebb békében és egyetértésben. Igazatok van: ez tényleg csoda. De minden csoda csak addig az, amíg a szemünk láttára meg nem történik. Azon túl már valóság. Negyven napot és negyven éjszakát töltöttem a hegyek közt és megvilágosodtam. Most már tudom, hogy mi dolgom ezen a világon. Az, hogy mindekelőt bocsánatot kérjek Heléna Spencer-től, akit igaztalanul megvádoltam és megsértettem a halálom óráján. Tévedtem. Az ő becsülete mind a mai napig makulátlan. Ezek után pedig Traviata Donaldot is megkövetem (noha igazán nem rajta múlt, hogy ártatlan maradt), hiszen közvetve őt is meg-rágalmaztam. És teszem ezt a fiam nevében is.

Itt jelentősegteljesen Jimmyre pillantott, aki elpirult és nem mert Traviatára nézni. Az zsíros fürtjeit hátrasimította a szeméből s lábait hanyagul keresztbe téve elmosolyodott.

— A mai naptól kezdve — folytatta Tedd — a szavak ideje lejárt. Sietnem kell, mert az idő rövid, harmadik lehetőség pedig nincs.

Amikor elbúcsúztak Traviatától (aki másodikként dicsekedhetett el azzal, hogy rablóvezérként törvénybíró láthatott vendégül a házában), a kutya engedelmesen nyalogatta Tom Spencer csizmáját, s ha gazdája erőlyesen rá nem szól, talán házáig kíséri a törvénybíró. A kapun kilépve Tom Spencer néhány lépés után megállt.

— Tedd — szólította nevén, először ama emlékezetes kapituláció óta a vejét. — Az a fű, amelyből a teát főztétek honnét van?

Tedd meglepődve fordult meg s kutatólag nézett az apósára. Az mereven állta a tekintetét.

— A hegyekből — mondta aztán s alig észrevehetően vállat vont. — Ott adta egy indián...

— Barna, hosszú hajú, szakállas?

— Igen — felelte Tedd elámulva.

Tom Spencer elgondolkozva fürkészte a férfi arcát, majd közelebb lépett hozzá, s kezét a vállára téve így szólt:

— Hát akkor menjünk és tegyünk tanítványokká minden népeket... Hogy unokáink unokái is áldhassanak haló porainkban.

A SZERZŐ UTÓSZAVA AZ OLVASÓHOZ

Egy legenda zárul a fenti mondattal, apámnak, a rablóvezérnek a legendája. Nem volt éppen feddhetetlen jellem, de azt senki nem vitatja el tőle, hogy alapjában véve nemeslelkű, jóérzésű ember volt, még akkor is, ha ez csak itt-ott, elszórt gesztusokban mu-

tatkozott meg. Nevéhez talán könny és vér is tapad — de mindig kedvesebbek a megtért bűnösök, mint a nyájjal bégető, szürke istenfélők. Amit itt leírtam, az jórészt három forrásból táplálkozik; apám, anyám és nagyapám elbeszéléseiből. Nagy kitartással, végtelen óvatossággal az idők folyamán sok titokra fényt derítettem és még többre nem. Szerencsémre mindhárman mesélő kedvű emberek voltak, azt pedig, hogy szavaikat feljegyeztem — sohasem tudták meg.

Igy derült ki, hogy anyám, ama végzetes éjszakán, amikor elrohant — nem apámmal, Traviatával akart végleg leszámolni. No persze nem fegyverrel, csupán jellemének, józanságának és becsületének erejével. Hogy megszabaduljon attól a kis titoktól, amely nem volt azonos azzal, amely Tedd Barnes lelkét emésztette.

Aztán megérkezvén Traviatához, úgy járt, mint Kunigunda Candide-dal: kiderült, hogy az ex-síró tulajdonképpen már nem is szereti őt (hiszen hol van az a szerelem, mely ily sokáig tartana?!), csakhogy rögeszméjének rabjává lett. Anyám megjelenése aztán szertefoszlatta az illúzióit (hiszen az idő a szépség folytonos marcangolója!), és tartván egy keményebb fellépéstől, rögtön megígérte, hogy soha többé tollat nem vesz a kezébe, ha anyám egyvalamit elhisz neki: azt, hogy valamikor igen-igen szerette. Anyám ebbe készségesen bele is egyezett, majd arra kérte, hogy addig nála maradhasson, amíg apám érte nem megy. Nem tudni, mi oka volt rá (ez is egyike a női lélek megfajthatatlan titkainak), de meg volt győződve, hogy utána fog menni. És valóban — apám negyven nap után megjelent, gyökereesen megváltozva, és miután tisztázták a helyzetet Traviatával, a kibékülés örömeire pertut ittak. Másnap reggel érkezünk mi.

Hazatértünk után apám iskolát nyitott s élete végéig nagy szeretettel tanította betűvetésre és éneklésre a woodkinsi csemetéket. Nagyapám pedig hetente látogatta őket, de általában csak vasárnap, mert hétközben Fort Royal neveletlen kölykeinek magyarázta az iskolában az emberiség történetét.

Apám tíz évvel nagyapám után halt meg (ezúttal sajnos végleg), s a néhai rablóvezér sírján azóta is gondos gyermekkezek ápolják a virágokat.

A SZERZŐ UNOKÁJÁNAK UTÓSZAVA

A regény kéziratára a feleségem bukkant rá egy karácsonyi nagytakarítás alkalmával. Én éppen szenátorjelöltként indultam a választásokon, s bokros teendőim megakadályoztak abban, hogy elolvassam az amúgy meglehetősen rossz állapotban levő kéziratot. A nejem időközben (hogy kedves meglepetést szerezzen nekem) tárgyalásokat folytatott egy kiadóval a mű megjelentetéséről. Sikerrel. Jömagam csak a választások előtti héten értesültem a dologról, amikor a lapok öles betűkkel hozták címdalukon a hírt: "Szenzációs megjelenés!! JACK BARNES: APÁM: A RABLOVEZÉR!!!"

LAKATOS MIHÁLY fordítása

JANCSIK PÁL

Kevert ízek

Mi végre?

*A csillogó égi mechanika,
akár egy olajozott masina,
lassan megőrül, és azt sem tudod,
mivégre voltál itt, emberfia.*

Krisztus

*Kétezer éve folyton keresünk.
Gyöngöségünkben mindig elesünk.
Egyre súlyosabbak a terheink.
Hűtlen híveid meddig lehetünk?*

Hová ragadtál?

*Ház, templom, iskola — mint régen — áll.
Hová ragadtál, állhatatlan ár?
Testem hajója lassan roncsolódik.
Lelkem nyugalmat végül hol talál?
(Brassó, belváros)*

Mikrokozmosz

*Van otthonom, hol békén lakhatom.
Az ágyamban nyugodtan alhatom.
Jó tündére világomnak Te vagy.
Nappal napom és éjjel csillagom.*

Új tükör

*A régi helyett új tükör került.
A csere bizony rosszul sikerült.
A réGINEK kegyes volt a homálya.
Most minden ráncra, foltra fény derült.*

Hová lettek?

*Hová lettek a régi mesterek?
A mázolókat manapság "festenek",
vékonyan, hígan — oly arcátlanul
csalnak, szóva tenni is retelek.*

Hadat üzentem

*Hadat üzentem hát a "mestereknek".
Amit lehet, mindent magam teszek meg.
Vízcsapszerelés, padlóburkolás
doktora leszek, mire eltemetnek.*

Napfogyatkozás

*"A látni vágyó napba nem tekint".
A bölcs tanács bennünket erre int.
De hogy eltűnt felőlünk fényes nappal,
a komor égen őt kereste mind.*

Semmi sem tökéletes

*Itt semmi sem tökéletes.
Te nem vagy elég ügyes, életes,
ő meg csak félig út téged agyon.
E fogalmazás is csak képletes.*

Jó bor

*A jó bor bizony kedvemre való.
Még nemesebb a borital, ha ő.
Az élet annyi áldása között
kevés van, ami hozzá fogható.*

Cimet

*Keverni kell a drága ízeket.
Szilvaízbé rum, almába cimet,
vagyis fahéj. De jobb ízű emígy —
Apám szól általa s a régiek.*

Kék ősz

*Fény, csönd, piros bogyó, sárga körte, kék ősz.
Nem muszáj a sorssal kardcsörtetve mérkőzz.
Elég volt a hajsza, tusa, vágta.
Állasz, mint bozótba szfeszorogva ért őz.*

1999

LÁSZLÓFFY CSABA

Vannak napok...

"A vágy betelével a férfi korhad tuskó. Nem csupán az én koromban."

Kövek között őrlődik, mint mindenek: a fakult őszi színek, a fénylő pikkelyű emlékek, elfojtott fátylájú ünnepnapok. Ő volt a férfi, a "botcsinálta" vezér, aki együtt harcolt, dúlt, túrt tízezer társával, messzi idegen földeken bolyonga, hogy aztán kétszáz-tizenöt napos menetelés után hazavezesse az ezer veszélytől szorongatott görög zsoldosokat.

"Félrenézel, s a világ máris kicserélve."

Ezt már a mindenfajta fondorlatokból: dicsőségből, hiúságból kiábrándult, egykori önmagával is meghasonlott Xenophón gondolja. Úgy tűnik neki, régóta rostokol már Korinthosban (talán ez az utolsó menekülés), amióta el kellett hagynia Szkilioszban szerzett birtokát. Ha nem is nagyon öreg, ámde a háború, az emberi gyarlóságok és az istenek dolgában bölcs és tapasztalt ember — mondták volt róla már húsz esztendővel ezelőtt vadász-cimborái vagy előkelő vendégei, akik a környéken páratlan ménersére voltak kíváncsiak.

"Az emlékmassza káprázat csupán!... Milyen fáradt vagyok, istenek!"

Mennyire igaza volt az alvilágba költözött mesterének, véli az öreg tanítvány, ős fűrtjeit lopva a homlokába simítva bogos ujjával. Javíthatatlanul él benne ma is a fiatalok megvetése minden iránt, ami nyomtalanul elmúlt, minden jó vagy rossz iránt.

"Azokat az éveket fecseleltem el én is, Szókratész, amelyeket a dolgok megismerésére és értelmezésére kapott az égtől minden halandó. Férfiak ezrei pusztultak el mellettem, sok infantilis, ki nem teremtett semmit. Nem te neveltél őket, igaz..."

Rég beletörődött abba (nemcsak ő, az egész világ), hogy a dicső hellén építmény kifosztott és leromboltatott. Még ha a poliszok népe maga is rablásból élt. Miután a spártai király, Agészilaosz kegyeibe fogadta őt, szülővársa, Athén száműzte árulónak tartott fiát. Hány nagy elődje kiáltatott ki hűtlennek, hiába áldozták tehetségüket s energiájukat városuknak. A hálátlán Athén vádolta be s üzte ei Pheidiaszt, s számkivetéssel sújtotta Thuküdidészt egy kis katonai kudarc miatt. A tragédiaköltő,

Euripidész is jobbnak látta az önkéntes száműzetést választani. Szókratészt pedig egyenesen halálra ítélték, öngyilkosságba kergették ostoba polgártársai, nem tudták neki megbocsátani, hogy köldöknéző, kis életük határainál továbblátó világpolgárokat nevelt. Ezért nem tért vissza Xenophón később sem Athénba, jóllehet békejebbot nyújtottak neki az új városatyák.

De reméli, hogy szálláshelyén végre nyomát vesztették, itt, ahol csak álmaiban törnek rá néha a civilizáció csábításai, no meg az ijedelem, hogy elragadják tejelő kecskéi és téli gabonája mellől... Hajnalban mind gyakrabban áll ki az udvar közepére; jobbra az erdő illatozik, bal felől zöld tiszással várja a folyó.

Hová tűnt vajon a készítés, mely messzire űzte valamikor? Azt hitte, megszabadul szorongásaitól, a bajtól, s minden helyváltoztatás új, izgató kaland lesz... Sok időnek kellett eltelnie, míg megértette: aki magával menekül s nem rakta le a lélek terhét, azon nem könnyít a menetelés. (Szókratész ezt válaszolta valakinek, mikor az panaszkodott, hogy kéjutazásai sem hozták meg a kedvét: "Mélán jártál így, hiszen magaddal utaztál te is.") Barbár országek bármely zugában, a legtovábbi földön is az számít, hogy milyen állapotban érkeztesz oda. Nem elég megenni az itthoni levegőt, s azt mondani bőszen: én nem egyetlen zugocskára számáram születtem, hazám az egész világ!...

A bolyongás, a hányattatások közben egy percig sem feledte övni, őrizni s ápolni a veszélyeknek, roncsolásnak kitett, törődött testben — azt a parányi, láthatatlan valamit, ami nélkül nem történhet meg vele semmi rendkívüli. Minden ifjú élet csábító szírénei: a fizikai gyönyörök elkedvetlenítően rövid életűek.

"Ezt olyan ember mondja most, aki soha nem ismert mértékletet. S vakmerő meggondolatlanságának nagy ára volt: jaj, hányszor a fájdalom szakadékába zuhant. A természetes vágyak végesek, a képzelgések szűlte vágyainknak azonban nincs határa.

A béke kellős közepén is, ahol egy fia ellenség sincs, sáncot ásni magad köré és kimerülni a felesleges erőfeszítéstől! Erre tanított bennünket Klearkhosz, a parancsnokunk. Spártai száműzött volt (én meg athéni); Kürosztól, a perzsa trónkövetelőtől tízezer

dareikoszt kapott, hogy hadsereget szervezzon. Az ión városok, melyeket a perzsa király az álnok Tisszaphernész fennhatósága alá helyezett volt, Milétoszt kivéve mind átpártoltak Küroszhoz. A szerencsétlen kimenetelű szicíliai háborút követően — az athéniek elárult serege megsemmisült a Spártával szövetséges Szirakuszai falai előtt, s hajóhaduk is elveszett —, a perzsa satrapa egymás után tette rá kezét az Athénal szövetséges görög városokra. Milétosz sok lakosát is kivégeztette, a többi pedig száműzte; Klearkhosz Kürosz megbízásából a menekültekből hadsereget szervezett, majd ostrom alá vette Milétoszt. A trákok barbár földjére vezette a tízezer görög harcost, köztük engem is, azzal az ígérettel, hogy sikeres hadjárat esetén visszavezet minket a poliszokba, szigeteinkre.

Nehéz viszontagságok között hinne kellett, hogy fizikai erőmmel a lélek is erősödik bennem. Mindegy, hogy fekete, csak kenyér legyen, s bármilyen kemény is a fekhelyed, átlucskosodik a gyönyörűségtől, ha a zord napok, a szűkös hónapok kényszerűsége, harci edzettsége és gyilkos valósága felett a megdagadás álma virraszt... Egy idő múlva én is, akit Szókratész csipkedő, bölcs figyelmeztetései fölfőráztak volt léprecsaló álmaimból, kezdtem kételkedni abban, hogy a természet a legszükségesebbeket javallja számunkra. Szókratész büszkén azzal hivalkodott, hogy ő beéri némi tejjel meg rongyokkal, azt mondta, mikor legjobban ízlik neki az étel, miért kívánjon hozzá még drága nyalánkságot? S mindezt oly meggyőzően hitette el velünk, hogy kedvenc tanítványa, Platón (akivel együtt ültem nem is egyszer, s meg is jószoltam, hogy elvont okoskodásával még sokra fogja vinni!) ki is nyilatkoztatta, hogy Szókratészt hallgatva jobban dobog a szíve, mint tánc közben a korübaszoknak, s a könnye is kicsordul az ő beszédére...

Még mindig keresem az igazat, makacsul kutatom lelkem pókhálós kamráiban, hogy miként settenkednek hozzánk az álerények. Bátorságnak mondjuk, holott csak vakmerőség; a lomhaságot viszont mérsékletnek tartja a gyáva, akit hajlamos megfontoltnak nevezni környezete. Spárgán rángatott politikuskok, sarlatán tudósok, doktorok. Athén ragyogó kék ege alatt minden áru — a szellemi termék is — romlandó. Átlátszó erkölcsi és családi élet kutyahűséggel fülelő, vagy fületlen, de legtöbbször vérbajos rabszolgák körében; agitativ szónoklatok a nép nevében, a piaci pulton lemért érde-

mek, lelkiismeretek.

Húszvalahány éves voltam, midőn szemtanúja lehettem a zsarnok Kritiász megtorlásainak; ő tárta szélesre a város kapuit a győztes spártaiak előtt. Thébai barátom, Proxenos levele váratlanul ért, de kapva kaptam az alkalmon, s az athéni közélet posványát magam mögött hagyva felcsaptam zsoldosnak a perzsa királyfi rebellis seregébe. Hamarosan átkeltünk Ázsiába. Akkor még édes, izgatónak volt a — ki sejtette volna előre — másfél esztendeig ránk erőszakolt, húzd meg-ereszd meg kalandnak.

Ma már nem nehéz megválaszolni a kérdést, hogy: kell-e politikai pályára lépnie a bölcsnek? Vagy érdekesebb a természetes élet útját keresnie?... Egyáltalán, mi közöm nekem a városok versengéséhez? Athén vagy Spárta! A kisemberről mindig a gyomor beszél, s a megszorult halandók hajlandók hamisan esküdni, csak a mártásuk fűszeres legyen. Aztán ott vannak a borzasztónak hitt mennykövek fényét körülugráló, "felséges" lakájok, a pajzs- és zsámolyvivők hada. Elfogadtam az otthoni útravalót, mármint hogy az ostobaság tart meg bennünket; a többi véletlenekre kell bízni. Athén függőségének ára van; ám az ellenségtől is tanulhat az okos...

Hányszor rámkérdeztek: demosz-avagy patríciuspartí vagy? Melyik fog győzni megint?

Győzhet-e a jobbik a perzsa birodalom árnyékában? És ki mondja meg: melyik a jobb? Az a kiválóság vajon, akit a tömeg követ és megéjenez?!... Meddig!

A nép felemel, majd összeköpdös, meggyaláz. A legkiválóbbakat is száműzi, vagy életüket követeli... Bajtárs, maradt-e még egy szemernyi illúziód?

Mesterünk példájának köszönhetően a filozófia neve az utódok előtt tiszteletre méltó ma is. A hitványság összeesküvése csak ideig-óráig mocskolhatja be, sohasem fojthatja meg a szellemet. Szókratész világosan, meggyőzően bizonyította be nekünk, hogy a türannosz gyökere mindig a népvezérségben rejlik — abban, hogy a nép kiemel valakit a feje fölé, és azt hizlalja naggyá. Mi hát a zsarnokká válás kezdete? Mikor a vezér arra vetemedik, ami a mítosz szerint az arkadii Zeusz Lükeiosz szentélyénél történt. Aki egyszer megkóstolja az emberhúst... az szükségképpen farkassá válik. A népvezér is magával rántja az őt ész nélkül követő tömeget... Vérral mocskolja magát, embert öl; embereket száműz és gyilkol, alattomosan ígérget..."

Az ember azért születik, hogy
>>>>> folytatása 16. oldalon

>>>> folytatás a 15. oldalról

a világ véletlenjeit irányító hatalmasságok rendelkezzenek vele?!... Xenophón leül a fűrdőmedence szélére, leveti saruját. Fáklyavilágnál is elszántnak látszik, pedig milyen kimerültnek, öregnek érzi magát most. A vacsoránál alig bírt lenyelni egy-két falat vadhúst, az olajbogyót is, nem csupán a magját, a tányérba köpte.

"Úgy áll a nyárs a kezemben, akár egy védőfegyver, mint holmi dárda. — Ajka sötét, ráncos füge; a vigyor rajta fanyarrá sike redik. — Rámférne egy kiadós pihenés. El ne vakítson megint a gyűlölet, különösen írás közben ne, ha megint a történelem torkába dugom a fejemet."

Látja magát ifjan Athén piacán, s a záporosótól szétkergetett csöcseléket. A besúgókkal körülvett néphatalom beszorult az amfiteátrumba. A soros népvezér sem fog nyilván teljes hosszában elnyúlni a veszettül vágató, poros harciszekeren, hanem ott feszít a magasban az állam harcocsiján, mint vezérből támadt tökéletes türannosz... S folytatódik a demagóg komédia.

A szabadság így is, úgy is tönkrement már régen.

Feláll, és ahogy a derekáról lecsúszó fürdőköpeny után kap, kissé megsédül. Talán az erős bortól. Nincs benne félelem, pánikszerű rettegés, miként ifjúkorában — előbb a politika halálthozó cselszövéseitől, mikkel szemben a költészet vagy akár a filozófia tehetetlenül rúgkapálhat; majd keleten a hitszegéstől és elárultatástól.

Tisszaphernész kegyetlen bosszúja, a görög alvezéreknek és a perzsa király szövetségében vakon bízó Klearkhosznak a kivégzése — akinek a kiismerhetetlen satrapa csapdát állított — még hátra volt, de Xenophónnak, habár fémpáncélban és lóháton menetelt, hideg görcsbe rándultak inai a rezzenetlen ábrázatú, álnok perzsa satrapa szavaitól. Jobban illett akkor immár a görög harcosokhoz a nyers, őszinte beszéd — nem is igen emlékeztek már rá, hogy mióta hadakoznak s hurcolkodnak, bujkálnak a barbárok rajtaütései előtt, olyan rég kiöklendezték a füledt agórán elhangzott hazugságokat —, már csak egy csöpp remény dolgozott ereikben, egy felhígított méregcseppnyi, mely nem pusztítja el egészen a szervezet erejét, nem öli meg a kesernyős-édes illatokkal kábító éjszakák holdkóros látomásait, a hajnaltól napestig az alattomos ingoványban meg a pusztákon magukkal hurcolt délibábot, hogy viszontlátják még szülőföldjüket.

"Hellének, ugyan mivel felej-

tettek el megajándékozni titeket az istenek, hogy természetlen sivatagban, sziklás meredeken, tudatlan, elzárt népek közt keresitek a gazdagságot?..."

Az Égei-világban, szűk térben mozogtak a nemes gondolatok, s a bősé ostoba testvérgyilkosságoknak köszönhetően most ezzel a végenincsen meneteléssel vezekelniük kellett, legalábbis a férfinépség ezreinek, akiket elbágyasztott a magasztosságnak az az elomló, büntudatot ébresztő egyhangúsága, amellyel az ázsiai civilizáció fogadta őket, meggyötörte a görög agyak arányérzékét, még azokat is, akik nem tanultak soha esztétikát.

Ilyenkor valami ösztönös lázadás kezdett mocorogni bennük. Nem mintha nem sejtették volna, hogy az istenek büntetése képpen veszítették el szemük előtt — közülük hányan nem is fogják látni többé! — azt az alvilági, okoskodó, rabló, zsaroló, rab-szolganyúzó, állatbelekből jóslgató, meddő szónoklatoktól füstölő és fortélyal fegyverkező világot, amelyikben ők büszkén görögnek mondhatják maguk.

Keletnek tartottak az evezős hajók, a vitorlák négysszögei mint mértani ábrák világítottak az idegen ég sötéték tábláján. Mielőtt még a vakmerő Kürosznak a perzsa király — tulajdon fivére — levágatta volna fejét és jobb kezét, hány barbár törzset megfutamítottak ők. Sokszor anélkül, hogy egyetlen nyilvánosságuk is célba talált volna. Emlékezetes lakomát csaptak Kelainaiába (ahová Prhügián keresztül vonulva a jómódú, népes Kolosszaiból jutottak); Kürosznak ott fényes palotája volt. Hetekig jóformán lese szállva a nyeregből, vadászott a Maindrosz folyó mentén, nagyvadra s ritka madarakra. Kis-Ázsia délkeleti partvidékén egy iszonyú meredek hegyet megmászva törtek be Kilikiába, majd leereszkedtek egy szép, patakokkal átszelt, fákkal és szőlővel benőtt síkságra, ahol bőségesen megtermett a szésszámfű, a köles, a füge, de éppúgy a búza meg az árpa is. Az őslakosok egyik éjjel váratlanul lemészárolták Menón harcosait, akik lelketlenül fosztogattak házaikban. A hely ura, Szüenneszisz, bár megalkudott a perzsa és görög betolakodókkal, elhagyva palotáját a hegyekbe menekült; a lakosság a kocsmárosokat kivéve, követte az udvar népét. Kürosz jó taktikai érzékkel vetett gátat a további értelmetlen öldöklésnek: aranyzablájú mént, aranykardot és egy perzsa ünnepi öltözetet küldött Szüenneszisznek ajándék és kárpótlás gyanánt.

Tovább Arábián keresztül vezetett útjuk a sivatagi szél és a

dögező hiénák birodalmába. A kevés cserje és illatozó nád felüdülést jelentett aztán; mikor az Euphratész bal partján kalandoztak, nem tudtak betelni az ürm hazai szagával. Struccmadár, túzok és zerge futott a harcilovak dobogását hallva; a lovasok felszabadultan kiáltozva vették üldözőbe őket. A vadszamar, ha futásnak ered, nem is lehet elfogni, csak úgy, ha a lovasok egymástól bizonyos távolságban elhelyezkedve, felváltva vadásznak rá. Húsa ízletes, akár a szarvasé, sőt még puhább. Struccot nem ejtettek, jóllehet Xenophón akkor még nem mint megválasztott vezetőjük, inkább csak mint szenvedélyes vadász vívta ki társainak ámulatát.

"Struccot hasztalanul üldöztem. Hiába lövöldöztem rájuk, olyan szélsébesen menekültek előlem, hogy megállt bennem a lélegzet is; élvezetes futásuk páratlan élményként hatott, amint kiterjesztett hatalmas szárnyukat vitorlaként használják."

Elértek a tengerpartig... Toprongyos halászsokat gúnyoló, komisz közhelyek élnek benne ma is. Mi minden beleépült a görögök jellemébe a kalandozások során! Elég felkavarni a homéroszi időköt borító avar, hogy az ember rátaláljon a pontos helyzetleírásra, no meg a "diagnózisra". Hordók, csöbrök, sült polip és halak ínycsiklandozó szaga, íze az erjedő lét partjain. Szürkés-zöld villanások a sötétlő víz alatt; ringó lágyéket ölelő tengerifű és medúzafancsikák.

Mintha őserdők gyökerei nyúlának le az örök iszapba, s a képzeltés zűrzavarában előnt a forróság; a kielégítetlen vágy. Vagy elhatalmasodik rajta a kétségbeesés. A kiüttlanság kínzó érzése.

Áldozatul töltés körbe italt valamennyi halottnak, tejjel mézet előbb, azután édes boritalt is, harmadszorra vizet, s fölébe a fehér daralisztet.

És az erőtelen elhunytakhoz hosszan esengve,

mondd, hogy amint hazaérsz, gyönyörű, meddő tehenet vágsz áldozatul számukra, s a máglyán kincseket égetsz...*

Az öbölben az árbcok leeresztve. A parti kavicsokon gonosz kísértés közeleg. Lázálmodban sem ragadhatna magával döbbenetesebb élmény.

A harmadik pohár most már igazán a fejébe szállt. Sonnan dagadt bokájú, eres lábába.

Elnézte a megfeketedett, rögeket rejtő vértutakat a lábszáran, a bokacsont alatt. Behunyta szemét, és elmosódott fiatal arcot látott, izmos vállakat a félrehajított,

üres kontos alatt. A kiürrült szem-párban hihetetlen mohóság, mintha egy halott kontosét öltve magára, elmúlt idők penészszagú kódéből csak úgy előléphetne... Igaz, nem akárki — az ő ifjúkori mása, amint kényeskedve várja, hogy a színes bőrű nőtény ráboruljon.

Ki kit fog itt magáévá tenni?... Ringatózva, félig aléltan, amíg a megsemmisülés partjái nem érnek.

A női test lankás tájain kutakodva borzongással töltik el a halcsont-bordák s a páfrány-erezet. Minden simogató fortély, az éles fogak játéka elégtelennek bizonyul, hogy felébressze benne az érzéki vágyat.

Az áldozat kis, fejletlen mellű. Elsápad látván, hogy az idegen férfi önutálattal kapja föl nedves bársonyköntösét, és összevont szemöldökkel elzavarja. Pedig bízott benne, hogy rámosolygott a szerencse. Választékos úr, nem közönséges harcos elé vezették, s nem kell mocskos földön, szűrő gazban, korhadtt ágak között hentelegnie, színlelnie a kéjt; mert minden férfi egyformán ragadozó: akkor élvez igazán, ha a zsákmány jajgat, siránkozik alatta.

Xenophón agyában hányszor lezajlott a szokásos jelenet; lihegő izgathatósággal, állati-vad indulattal magad alá gyűrni a leigázott törzs legszebb, legbüszkébbnek ígérkező példányát!

"Ha patát hordtam volna akkor ott — emlékezik vissza férfiszégyenére —, ezer örömmel tapostam volna bele a földbe kemény testű áldozatomat. Volt egy katonatársam, aki féltékeny szenvedélyében kardpengével hasította fel rüdeg culájának a hasát, s úgy, elevenen vetette a kutyák elé a sikoltozó pária belső részeit, a húsát pedig felajánlotta az éhező barbároknak vacsorára. Végül másnap vagy harmadnap az elejtett vadként feltrancsírozott nőtény napon kiszáradt halántékbőrét hamuval hintette meg."

Mire feltámadt bennem a szélszélyes vágy, hogy a halálra vált gyönyörű testet, akit nem tudtam magáévá tenni, fürdővízzel s veremben hűtött borral felüdítem, késő volt. A lányt reggel halva találták meg embereim. Inge megszagattva, s két duzzadó mellén kék foltok, mintha vadul verdeste volna őket öklével. Nem derült ki soha, hogy öngyilkos lett, vagy durva kezek gyilkolták meg szadista módon. Arcára száradt könnyeiből hiába próbáltam kiolvasni gyötrelmes végzetét."

A barbár amazon véres haboktól eltorzult szellemarca Xenophónnak öregkorában is megjelent álmában. Némelykor

az alvilág és a napfény közt lebegő, bolyongó árnyként; máskor cápák sikamlósságával hozta közelébe az ár. A zsenge test fűszere illata már-már érzéki ölelésre ingerelte, de hirtelen megcsönkítva, megcsönkulva látta viszont, amikor rázuhant. Hangyák kezdték ki sűrű rajokban; halott szemüregében nyüzsgött a boly.

Ő már a korinthuszi Xenophón, a termékeny magányra ítelt, ki Szkilloszban hátra hagyta nem egyszer hízelgő társaságát és vadászvenedélyét.

"Most már csak a történetírásnak élek."

A spártai király mosolygós képű halandó volt, rendszerint náthás, és mint a gyermekeket ringató dajkák meséiben, lopva a palástja szélébe törölte nagy orrát. Xenophónt tárt karokkal fogadta udvarába.

"Meghívlak asztalomhoz — mondta a világiárt athéninak. — Habár tudom, hogy a testi kényelemmel való hivatkozás és a ceremónia nem főerények előtted, mert bizonyára mindig többre vágytál, mégis jó érzés tudni, hogy aranyserlegből itathatok és a legfinomabb fogásokkal kínálhatok egy ilyen éles elméjű férfiút, mint amilyen te vagy!"

Baljós pillantások és jelek győzték meg hamarosan Xenophónt arról, hogy erő és erőszak híján mennyit nyomhat ő valójában a korlátolt politikusok mérlegén. S tartott, hogyne tartott volna az uzsorások, a hízott kereskedők leereszkedő nyájasságától, a szervilis asztrológusoktól — törtető dalnokok itt nem zavarták, mint Athénban, legfeljebb az eunuchok. Meg a szomszédos poliszokból elvett befutott háborús hírnökök, no és az önkéntes besúgók szúrós tekintete. Végül döntött: minek nyüzsgönni s iparkodni, a megváltoztathatatlan zavarni tökéletlenségünkkel? (Ezúttal is Szókratész szofista bölcselkedésével nézett bizonytalan sorsa elé.) Elege volt a kapuőrökből, s főleg a kegyes Agészilaosz szószátyár alkalmi követőiből, akik a király napi óhajaival zaklatták. Ahogyan évekkor Athént, most Spártát érezte elviselhetetlennek hirtelen.

Sarujában utolszor állt meg topogva a királyi trónus legalsó grádicsa előtt. Körülötte a pazar öltözetű lakájhad; az aranyozás elfedte az együgyűek, a buták meztelenségét.

"Ez látott, mindent látott" — gondolták szeppenten az önjelölt riválisok. Azelőtt való este séta közben velőtrázó kiáltás rázta föl töprengéséből. Egy kapu alól gyanúsán lomha hústömeg tán-

torgott ki. S ott feküdt piros vérben, ahogyan a nép krónikása énekelné. (A dalnokok a sors megbízottjai!)

Az ő torkában feljött az elfogyasztott sóshal, émelyítő hagymás nyálát alig tudta visszaszorítani. Vajon ki érezheti biztonságban magát Spártában? — futott át agyán.

"Ki versenyezhetne veled az emberi lélek ismeretében?" — szólt hozzá a trónszékében fészkelődő király másnap.

"Te bizonyára igen" — vágta rá elszántan. Ezt már búcsúnak szánta mindenképpen.

Igaz is, mondta újdonsült feleségének hónapok múltán szkiluszi birtokán. Kinek van kedve folyton-folyvást a háború meg a béke dolgával törődni? Nekem legalábbis nincs. Szívesebben bajlódom azzal, hogy melyik földre milyen magot vetsek. Csődöreim, ők aztán minden előzetes recept és biztatás nélkül tudják, hol helyezték biztonságba termékeny magjukat...

A májfoltos, öreg kéz meglibentti a függőnyszárnyat. Éles, szűrő fájdalmat érez mellkasában bal felől. Kint valahol, szerencsére már távol tőle, a könnyen lelkesedő s még könnyebben megvásárolható tömeg. Nála ne keressen senki oltalmat, még barát se, aki az agorán tanulta a vizenyős filozófiát. Mert nem elég kimondani, hogy minden lépéssel, amely az ismeretlen felé vezet, az istenek jóindulatát kiérdemelve mindig nyerünk valamit. Ha mégis nő a titok.

Mire születünk? Az ember akkor találja meg nyugalmát, ha kinövi isteneit?!

"A gyarlóság terhétől halok meg így is, úgy is. A józanság is romlásba vihet, mikor már maga a béke tölt el nyugtalansággal.

Valamikor heves tenyészcsödörnek képzeltem magam. A trá-

kok bőrtutajokon sajtot, rozskenyert és tömlőkben bort hoztak nekünk. Az örmény nők bazsalikom komos belső udvarukon vagy gránátalmafa alatt fogadtak bennünket. A kitárt kapuk kéklő árnyékában úgy tűnt, hogy ezután másképp fogunk rácsodálkozni a világra, valósággal megszedülünk a titokzatos és nem kevésbé buja kelet hajnalainak opálos ködében. Csak egytől félek — hűtöttem le elragadtatásunkat hű cimborám, Proxenosz —: ha hozzászokunk ahhoz, hogy tétlenül éljünk ebben a bőségben, s a médek és perzsák szép, hatalmas asszonyaival, lányaival kedvünkre hálunk, elfelejtjük a hazafelé vezető utat mi is, akárcsak a lótuzevők...

Jóformán még ki se mondta, máris hevesen kezdtek nyilazni ránk meg parittyázni. Görög hátvédeink súlyos veszteségeket szenvedtek, ott múlt ki a szemem előtt jó néhány lelkes bizakodó, ifjú társam. A merénylők után iramodtam, de nehézfegyverzetű katonáimmal egyetlen ellenséget sem tudtam elfogni.

Azon az éjszakán sokat hánkolódtam. Virradat előtt arról a trák királyról álmodtam, aki szerencsétlen vendégeit vad lovakká elvarázsolt amazonjaival marcangoltatta szét és fogyasztatta el, állítólag csupán amiatt, mivel a dúsgazdag zsarnok annyira fősvénykedett a betakarított árpával, hogy nagyétkű állatai mohóságát emberi hússal csillapította.

"Fogtam az állatokat, nyakuk elmesztettem azonnal;

folyt feketén a gödörbe a vér, gyülekeztek az elhunyt

holtak lelkei mély Ereboszból, sűrű sereggel."

Ezt ugyancsak álomban éltem át, Homérosz látnoki verssoraival az ölemben."

Nem a tömeg és nem a nyers erő segít diadalra a harcban. Ezt keserves visszavonulásunk során volt alkalmunk megtapasztalni. A Tigris folyónál egy nagy kihalt városhoz érkeztek. Valamikor a médek lakták; a hatalmas kőfal agyagtéglaikból épült és húsz láb magas kőtalapzaton nyugodott. Egykor a perzsák sokáig hiába ostromolták a várost. Egyszer azonban a nap a felhők mögé bújt, teljes sötétség lett, a védők elcsüggedtek, és feladták a harcot...

A város mellett magas kőpiramis emelkedett. A görögök rövid pihenő után erőltetett menetben vonultak tovább egy síkságon keresztül. A sakál lelkű Tisszahernész a távolból követte őket lovasaival. Állandóan tüzeltek rájuk. Az elgyötört görögök legszívesebben elhajították volna

nehéz fegyverzetüket. Mire sikerült felkapaszkodniuk egy kopár dombtetőre, az ellenség a túlsó oldalon már várta őket. Estére Xenophónéknak sok halottjuk volt, s még több sebesült szívta a fogát, vagy jajveszékelt. Minden orvosukat munkába állították, s a kimeszelt gödrökbe tárolt boroktól bódultan zuhantak álomba.

Nyugat-Arméniában már vacogva bújtak össze s húzták ki az éjszakát a szabadban. Temérdek hó hullt reggelig; a fegyvereket és a fekvő embereket egészen befedte. Még melegítette is őket, nem kívántak megmozdulni. De Xenophón merészen talpraszdkött, és anyaszült meztelenül nekilátott fát aprítani. Erre aztán mord harcosai is feltápászkodtak, tüzet gyújtottak, és bekenték testüket.

"Még most is őrzök tróféáim között pár tégelyt a sokféle kenőcsből: a sertészsír és a szészám, a keserűmandula- és terpentínolaj keverékéből. Balzsamot is találtunk egy halott vénség lágyékkötőjében, akit a babonás obsitos vitézek boszorkánynak kereszteltek el, s a tűz mellett sok mindent suttoztak, búgtak róla, még a dalnokok is.

A hó egy öl mély volt. Rengeg igazságot pusztult el; rabszolgáink megsiratták őket. Ahol a tűzek égtek, a hó elolvadt, nagy gödrök keletkeztek. A föld is kilátszott, mint feslett ruha alól az ember csupasz bőre. Napokig meneteltünk a nagy hóban, sokunkon halálos éhség vett erőt. Egymás után rogytak össze a behemót férfiak. Ott maradtak az úton, mert belevakultak a fénylő hóba, vagy lefagytak a lábujjaik. Én is csak úgy mentettem meg látásomat, hogy lovaglás közben valami fekete holmit tartottam a szemem elé...

Egy túszként magunkkal vitt falubíró megtanított rá, hogy a lovak lábára zsákot kell húzni ilyenkor, különben hasig súlylyednek a hóban."

Gyilkos déli nap, szikkasztja köves mellét, nemcsak az agyagot. Ennél csak egy volt szörnyűbb: kényszerű bolyongása közben a hideglelés.

Züllött, duhajkodó bandával nézett szembe. Hová lettek régi, hűséges harcostársai?!... Hittek neki, ha jóslatokba bocsátkozott. Az áldozati állat belei fölélva éppolyan tárgyilagosan fejtegette a jóslat értelmét, mint ahogyan írni szokott. De amikor felszedték a horgonyt és megkíséreltek átjutni az örvénylő szoroson, a hajózásban járatlan emberekben nőtt a félelem. Egy pökhendi kalóz mintha népgyűlésen lenne, folyton szószátyárkodott, az "ön-

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

hitt próféta ellen" — őellene — izgatta a kedélyeket. Az egyik élvezet ifjúnak rémület ült ki a szemébe. Előbb azt hitték, csak komédiázik. Hisz azt az éretlen kandúrt nem érdekelte sem a politika, sem a hazatérés, vagy a többiek nagyratörő vágyai, csak a szerelmi kalandok. Ha meglátott valahol a parton egy gusztusos fehérceledet, egyvégtében integette neki, amíg el nem tűnt a szemhatárról.

Aznap, ahogy Xenophón visszaemlékszik rá, nagyon forrón sütött a nap. Rengeteg kifosztott méhkaptárt hagytak maguk mögött a szárazföldön. Akik a lépesszélből belaktak, mind háyni kezdtek. Volt aki ideig-óráig meg is zavarodott tőle. Akik kevesebbet ettek, hasmenést kaptak, a többiek mintha berúgtak volna, úgy viselkedtek, mint valami örültek. A szóban forgó ifjú titánnak furcsa hang formálódott a torkában. Búgó, gurgulázó nevetés, zabolátlan röhej. A búgó hang hirtelen kellemetlen kotkodácsolássá változott. A fiú feje lehorgadt, homlokáról csorgott a veríték, nem csak a kánikula miatt... Majd ujjával bedugta a fülét, mint aki fél, hogy meghallja a szírének csábító énekét. Fogta a fejét, két tenyere közé szorította, és öklendezett. Az evezésben elcsigázott görögök mindebben baljóslatú jeleket láttak, intő óment.

Aztán egy szélhőkés — mint ha láthatatlan, óriás kéz emelte volna meg törékeny hajójukat. A szerencsétlen ifjút végül az árbochoz kellett kötnöni, hevesen tört ki rajta az örület.

Xenophón akkor értette meg, hogy mit jelent a védekezés ösztöne. Befészkelte magát a mellébe, a velőjébe, sőt a májába-epé-

jébe, veséjébe is. Mit számított néhány korábbi látványos sikere. A közhangulat ellene fordult; még a húzelgő cimborák is lesütötték tekintetüket, amikor az ég haragjától tartó gyáva beszariak bántalmazni akarták.

Az olimposziaknak csak vérrel lehet imponálni. Előbb állatvérrel; majd embertásainkéval. Xenophón elnézte a pánikba esett, gyarló embereket. Akik megúszták s tulajdon vérükkel nem érdemelték ki a hős nevet — ezektől pedig igazán távolesik a hősiesség, az áldozatkészség —, most menekülnének, mint a patkányok az egérfogó elől!

A hajó megfeneklett egy kavicsos fővenyen. Neki (a szervezete védekezett) azzal az ideglázzal volt szerencséje. Kar- és lábizmai megfeszültek, majd görcsbe rándultak; csak csontjaiban érzett merevséget. Szája megtelt sós vízzel, megpróbálta kiköhögni. Az ég és a tenger istenei talán megkegyelmeznek ennek a bagázsna!... Összekucorodott, és felindultság nélkül virrasztott két napon át. "Haza kell jutnom" — behunyta szemét. A hullámok már nem zúdultak át feje fölött. "Poszeidón, ne büntess többet!" A tisztánlátás óráiban tudta, hogy partot fognak érni.

A fény is csípős volt, sós, amikor ki akarta nyitni a szemét. Harsogó társai foghíjas, sárga képpű kísértetekként kószáltak, össze-vissza szaladgáltak, hadonásztak felette. Egy-egy láb rá is lépett. A magasban meg-megvilanó delfineket látott. A tenger nyugodt volt. A part mentén a hullámmásban fürödni lehetett. A háttérben sűrű, sötétzöld erdőségek.

Érezte a talajt a lába alatt. Tett néhány lépést, elesett. Föltápáskodott, újra megpróbált járni. Hányinger tört rá, rendületlenül

vacogott. Körülnézett a szigeten. Még nem Attika olajligetei, sóvány szántóföldje... A kecskék tőgye duzzadt a tejtől. Egy hihetetlen kép villant át agyán. Az anyja csupasz mellel, fiatalon.

Egy görögök lakta gyarmatvároshoz érkeztek a Fekete-tenger partján. A viharvert hajósok ájtatos buzgalommal áldozatot mutattak be Zeusznek, amiért hazavezérelte őket.

Xenophón akkor a legnyomortabb tényrnyalót is irigyelte.

Hatalomvágy, boldogság? Függőágyban henyélni! Aranylemezekkel borított pajzsral feszíteni!... Egy vékony szövetű, kopott zsámoly is megteszi, s egy magányos tűzhely.

Otthon aztán a zarándoknak lefagyott ajkáról a mosoly. Érdekelte is valakit a hős-émlék?!... Ál-lamcsínyek előtt és után a demagógia, az álcázott erőszak virágzott. Az ifjak két kézzel kapkodtak a hatalom felé, s ha tehették, hanyatt-homlok tülekedtek hajóra szállni a mesés hí-rű idegenbe.

Egy öregember követi a korinthisi oszlopsor szabályos árnyékát. Mi kéne ide? Rajongó vagy elszánt tekintetű fiútódot. Kacér, esetlen, az anyját utánzó, fennkölt mosolyú leánygyermek.

"A szerencse talán mostohán bánt veled? Megúsztad, hogy az ősz tenger partján névtelen sírdombot kelljen emelni neked; fogadd el hát az élő természet ajándékát. Ha sikerült kiszabadítanod maradék-magad a visszahúzó tömegből, nem lesz olyan nehéz társalogni az istenekkel.

Szutykos, fecsegő, beképzelt vén bolond. Te vagy az, aki a kőpadlón heversz. Nem is voltál kiválasztott, midőn meggon-dolatlanul belevetted magad a

háborús kalandba!... Azóta sem keresed a rendet kívül, amelyiknek szüksége volna felszabadult belső energiádra.

Ma el sem tudsz aludni már. Holnap talán már föl sem ébredsz. A bölcs különben is addig él, amíg élnie kell, s nem amíg elkerülheti a halált.

A kihívás lehetősége ama pillanattal elmúlt, amikor utoljára félelem nélkül vágytad a veszélyt. A behegedt sebeken nem tör fel friss vér, csak az átdöfött testrészek emléke.

Még működő szerveid számára ez a választott szabadság."

Volt egy visszatérő álma. Fel-támadni látta Szókratészt (lám, ő ebben is áthágta a világ törvényeit). A levegőben sétált, éppen mint Arisztophanész vígjátéká-ban, és sok mindent összelocso-gott — olyasmiket, hogy: még mindig ki szokás vágni az áldo-zati jószág nyelvét?; vagy hogy: sarkantyúzzátok meg a struccot, s mindjárt madártejelni fog! —, amiből a tanúként hátrahagyott athéni férfiak alig értettek meg valamit. Bannfentesen tanácskoztak, vitáztak, és főleg szabadkoztak, hogy nekik semmi közük az egészhez.

Fölébredve, Xenophón ki-mossa szeméből a csipát, és nyomban munkához lát; mint aki saját mulasztásaiból akar mentő-kötelet fonni az utódoknak. Túl nagy kísértés volna ilyen derűs napokon egy piros ajkú földi Mú-zsa.

Persze vannak napok, amikor magára is gondol.

"Tudsz-e már élni?

Tudsz-e meghalni már?"

1999. szeptember 24.

*Homérosz (Devecseri Gábor fordítása)

Regény 2001

A stockholmi székhelyű

Erdélyi Könyv Egylet (EKE) pályázata

Mi, akik az alcímben említett könyvklubot működtetjük és könyveit előfizetjük, biztosak vagyunk benne, hogy az irodalom nem vesztette el közösségi funkcióját, még akkor sem, ha erről beszélni, ezt előtérbe állítani manapság nem divatos.

A felvállalt közösségi szerep nagysága vagy milyensége alapján viszont szerintünk sem lehet megítélni egy mű értékét.

Mi úgy gondoljuk, hogy az esztétikai érték és a közösségi funkció egymástól különböző, de egy-egy művön belül együtt létező és ható dolgok, és az egyikre — mindegy, melyikre — felesküdni, a másikat fölöslegesnek tartani és elvetni: egyaránt dogmatizmus, csak más-más előjellel.

A magyar és ezen belül az erdélyi magyar irodalomban az egyik az éppen most elmúló század ötvenes-hatvanas éveire volt jellemző, a másik az utolsó évtizedre.

Ennek következtében úgy érzékeljük, a mai erdélyi magyar irodalomból hiányzik a mai tárgyú és tematikájú regény.

Ezért pályázatot hirdettünk otthon élő erdélyi magyar szerzők számára ilyen regényre, a következő feltételekkel:

A pályázó részéről: kb. háromszáz normál könyvoldálny (plusz-mínusz) terjedelmű kézirat, 2000. november 1-jei leadási határidő, valamint egy rövid, legtöbb fél oldalnyi ajánlás egy olyan erdélyi írótól, aki szerzőként szerepelt a stockholmi EKE valamelyik könyvében.

A mi részünkről: egyetlen első díj 1.000 dollár értékben, a regény kiadása 2001. évi kötetünkként, valamint — honoráriumként — 300 példány a megjelent könyvből.

A pályázatra beérkezett, az első díjat el nem nyert, de érdemes munkák otthoni kiadását lehetőségeink mértéke szerint támogatjuk.

A pályamunkák elbírálására egy háromtagú, egy erdélyi, egy magyarországi és egy nyugat-európai tagból álló zsűrit kérünk fel.

A kéziratok (ajánlással együtt) leadhatók Dávid Gyula kolozsvári szerkesztőnknek, a **Polis Könyvkiadó** címén, de elküldhetők az Erdélyi Könyv Egylet címére is, ami a következő:

Transsylvania Bokvänner, c/o Veress, Ekensbergsvägen 110, 117 69 Stockholm.

*3400. Cluj. Str. I. C. Brătianu 12/1. C. P. 16.

KÓDEX —

Zúzdába került a Selye-hagyaték

A kérdés, amin füstölni kénytelen a napi hírek olvasója, nem igazán egészségügyi. Annál sokkal általánosabb.

Témáját azonban a magyar orvostudomány egyik legkiemelkedőbb alakja, Selye János szolgáltatja.

Még élénken él emlékezetemben egy este. Kelet-európai orvosokból verbuválódott társaságban Selye Jánosról (rossz angolos olvasatban ejtven nevét), egy román kolléga a legnagyobb elismerés, mi több, a bámulat hangján beszélt.

Nagy volt a társaság elképedése, amikor kijavítottam a nevet és magyaros, eredeti formájában említettem, a megfelelő magyarázattal.

Nem hittek nekem.

Ezután elővettem Selye egyik magyar nyelven kiadott könyvét és felolvastam a szerző előszavából, melyben apja ízes magyar beszédének is emléket állított.

Álmélkodás, mondhatni irigykedő tisztelet hangulata lengett körül.

Mi tagadás, büszke voltam.

Tudom, mi ilyen gazdagok vagyunk. Évtizedes felismerés ez a három szó. Van elég értékünk, amire büszkék lehetünk.

Csak hogy mások, akiknek jóval kevesebb van, előkelőbb helyen állanak világszerte ismert nagyjaik elismertségének ügyében.

Másfél évszázados hátrányunk van, a magyarság értékeinek és viselt dolgainak valódi súlyán és tárgyilagosan történő bemutatása terén, a nagyvilágban.

Nem úgy a magukat velünk versenyben levőnek érző "utódállamaink". Ők hatalmas összegeket költenek — rendszeresen — már a múlt század óta erre a propagandára, bizony saját tapasztalataim szerint olyanra is, ami valótlanságokat állít. Mert azt már a legközömbösebb és mindenre fütyülő magyar állampolgár is túlszártnak tartaná, hogy a Dunántúli történelmi városait, nyugaton megjelentetett kiadványban, ősi dák településekként emlegetnék. Pedig ilyen is volt. És olyan is, hogy nyugati (és magyarországi) könyvtárak anyagából kilopkodták a magyarokra nézve előnyös adatokat felvonultató könyveket, vagy zsilettpengével vágták ki a megfelelő oldalakat fizetett ügynökök. Arról, hogy milyen az arány a nyugati könyvtárakban a magyar és a szomszédos országok anyagai között, a nemrég elhunyt Wass Albert írt nekem szomorú levelet. Éveken át gyűjtötte a magyar könyveket és próbálta elhelyezni Amerika nagy könyvtáraiban.

De mindennek mi köze van Selye Jánoshoz? Kérdezi joggal az olvasó.

A sajtó oldalain az utóbbi napokban nyomon követhettük Selye János 900 tonnányi, Magyarországnak adományozott hagyatékának sorsát. Az egykor pénzben is több százmillióra értékelt anyagot alig több mint 2 millió forintért adták el árverésen, egy zúzdának.

Most megszületnek a magyarázatok arról, hogy az anyag értéktelen volt, hogy tulajdonképpen semmi köze nem volt a nagy tudóshoz, hogy rosszul tárolták és használhatatlan állapotba került stb. stb.

Én azonban vétkes közönyt érzek a dolgok mögött. Erről van szó akkor is, ha a tárolás nem felelt meg az ilyenkor szükséges követelményeknek. Ez esetben a zúzdába küldéskor, egyik hibával takarítják a másikat.

Nem Szentés városának, a hagyaték tulajdonosának egy erejét meghaladó feladatban elszenvedett kudarca ez csupán, hanem egy országé.

Azt sem fogadom el, hogy az anyag értéktelen volt. Lehet, hogy nagy része igen, de bizonyára voltak benne pótolhatatlan értékek is.

Ha pedig nem voltak, akkor is érték volt. Érték, mert ez volt a "Selye-hagyaték". Egy hagyatékban pedig érték lehet egy gyűrt papírlap, egy pipapiszkáló vagy egy olimpiai aranyérem — egyaránt.

Ez a hagyaték, vagy ennek egy elfogadható arányban feldolgozott része nagy lehetőség lehetett volna, még egy magyarországi zarándokhely kialakítására. Arra, hogy tudatosítsuk a világban, annyi nagy ember mellett, egy Selye Jánost is adtunk az emberiségnek.

Erről a megtisztelő szerepéről, életében, ő maga sem mondott le. Nyilatkozatai igazolják.

Magyarország azonban gazdag.

Selye János emlékét könnyedén küldte árverésre, majd kilónként 2 forint 33 fillér ellenében, zúzdába.

DR. SZÁSZ ISTVÁN T.

Magyar Nemzet 99. aug. 11.

— INDEX

MŰHELYJEGYZETEIM 1.

Turandot táncol

Rövidesen betöltöm 65-ik életévemet, ilyenkor szokott az ember visszapillantani életére, alkotásaira, vagyis ilyenkor szokás emlékiratok megszerkesztésébe belefogni. Én is ilyesmit teszek, most, amikor új sorozatomat elindítom. Az ötletet — mint mindig — egy "véletlennek" köszönhetem. Új művemem dolgozva felmerült a cím angolra fordítása. Vajon jól szól-e angolul a TURANDOT DANCING változat? Megnyugtattak, hogy használhatom, de nagyon elcsodálkoztak, hogy mit akarok magával a művel, és micsoda furcsaság már megint az ilyen metamorfózis, hogy: *Turandot táncol*.

Turandot táncol? Egyáltalán táncolhat? Másképpen él a köztudatban. Mások gondolati tükréről visszasugározva magam is elgondolkodtam a címadásomon és magán az alapötletemen is: — Mit is akarok én Turandottal?!

Ha naplót vezetnék, akkor mindazt, amit itt leírok, oda írnám be és persze csak magamnak. De minek írnám, ha csak nekem szól? Milyen jó lett volna, ha a zeneszerzők mindenike naplót vezetett volna! Mennyi utólagos félreértést, félremagyarázást elkerülhettünk volna. És milyen jó lett volna, ha írásait még életükben közzéteszik. Hol tartánánk ma a Bach- vagy Bartók-kutatásban, ha ilyen írásos dokumentumaink lennének. Van egy nagyszerű kis könyvem: *Wenn Bach ein Tagebuch geführt hätte...* Hammerschlag János írta-szerkesztette-kommentálta Bach életének fontosabb eseményeit eredeti "Bach-szövegek" felhasználásával (Bachról szóló szövegekről van szó). Íme, az ötlet kivitelezése is előttem áll. Tehát következzon az én: *Ha naplót vezettem volna műhelyjegyzeteim sora*.

A zenehallgatás párbeszéd a zeneszerzővel: Ő közöl velünk rengeteg gondolatot, érzést, és mi rendre befogadjuk azokat és magunkban feldolgozzuk a kapott információkat. Így egy kicsit egyoldalú a dialógus. A zeneszerző, ha párbeszédbe elegyedik valamelyik nagy elődjével, akkor többre vágyik. Elsősorban kérdezz-felelek viszonyba szeretne

keveredni csodált mesterével, a csodált művel. A beszélgetés során mind messzebbre szeretne jutni a megértésben, mind mélyebbre szeretne ásni, lehántani minden "földréteget" a lent rejtő kincs-tökről. Néha csak csevegni akarna a szerzővel, máskor ellentmondani, megint máskor saját igazát szeretné utólag elfogadtatni. Variációkat ír tehát, EGY TÉMÁRA. De ez a TÉMA lehet egy egész szimfónia vagy ... egy egész opera. Én variációkat akartam írni Puccini: *Turandotjára*. Felidéztem egy-két apróbb-nagyobb zenei gondolatát és megpróbáltam párbeszédre invitálni ezt a különösen érzékeny, finomlelkű költőt, aki Puccini volt. Ki is volt Turandot? — tettem fel az első kérdést. Az opera csak sejteti a választ: a csók szimbolikus gesztusával megolvastott emberi jéghegy, ami Turandot, csak a történéshez költött szép befejezés méltó a műhöz. De méltó-e Turandothoz?

Turandot maga az ÉLET! A szerelem misztériuma sem segít megolvasztani. És mert Ő maga az Élet, így minden pillanatban Ő nyilvánul meg. Ő, Turandot, a Hírnök (a hóhér-jelkép), aki bejelenti, hogy a perzsa herceget — nem tudta megfejteti a hármas feladványt — kivégzik. Turandot az a félig ember, félig prédára leső tömeg, amely résztvesz a kivégzésben. Ő a fülledt, sötét éjszakában feltűnő kozmikus személy: a HOLD. Ő jelenik meg ártatlan gyermekek hangjában, akik éppen Turandot zenei motívumával lépnek be ebbe a piroosan izzó szenvedélyvilágba. Liú féltő kétsébeesett könyörgésében is Turandot jelenik meg: óva inti Kalafot, az élet próbatétel-útjára induló herceget, hogy ne kísértse meg az életet, ne üsse meg háromszor a gongot, amivel jelzi, hogy részt kíván venni a próbatételen. És végül Turandot jelenik meg Kalaf képében, Turandot erőszakos keze lendíti gong-ütésre az ifjú herceg karját. Itt ér véget az első felvonás. Idáig jutottam a párbeszédben. Folytatnom kellene. A két zongorára és két ütőhangszerjátékosra komponált zene már így is majdnem félórát tart. Hangversenyteremben ez már hosszú múnek számít. És ezután még két rész kellene hogy következzen: a két másik felvonás kommentárja. Vajon tudom-e folytatni a dialógust? Hagyja-e a Mű és a Szerző, hogy tovább kérdezősködjem? A választ az ÉLET adja majd meg...

TERÉNYI EDE

Decemberi évfordulók

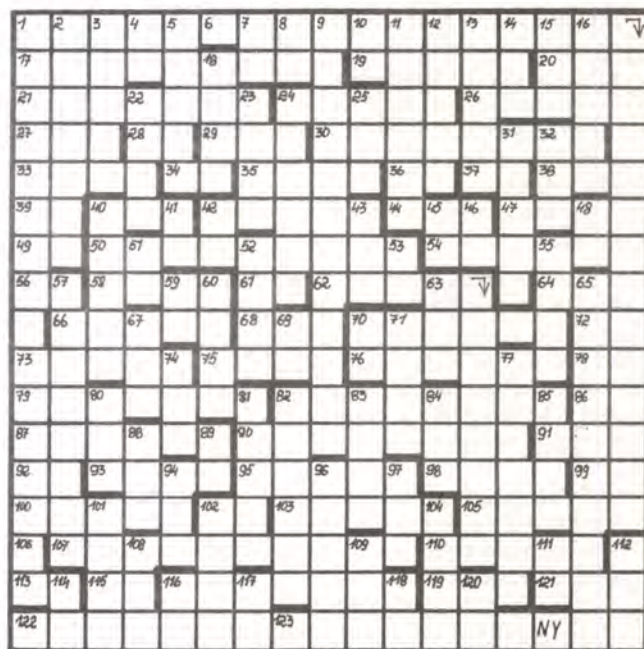
- 1 — 60 éve halt meg Nataly von Eschstruth német író
- 25 éve halt meg Zilahy Lajos író
- 2 — 90 éve született Kurkó Gyárfás erdélyi író
- 3 — 50 éve halt meg Elin Pelin bolgár író
- 4 — 350 éve halt meg William Drummond skót költő
- 320 éve halt meg Thomas Hobbes angol filozófus
- 5 — 140 éve született Nicolae Petrașcu román író
- 25 éve halt meg Zaharia Stancu román író
- 6 — 25 éve halt meg Ivánka Endre ausztriai magyar filológus
- 7 — 80 éve született Illyés Elemér történész
- 110 éve született Gabriel Marcel francia író
- 8 — 290 éve halt meg Thomas Corneille francia drámaíró
- 500 éve született Sebald Heyden német pedagógus
- 60 éve született Kötő József erdélyi teatrológus
- 9 — 90 éve született Romano Bilenchi olasz író
- 10 — 110 éve halt meg Ludwig Anzengruber osztrák író
- 110 éve halt meg Ante Kovacic horvát író
- 11 — 175 éve született Victor Balaguer katalán költő
- 375 éve született Kitamura Kigin japán költő
- 12 — 110 éve halt meg Robert Browning angol költő
- 350 éve halt meg Geleji Katona István író
- 390 éve halt meg Jan van Hout holland humanista
- 13 — 110 éve halt meg Ábel Jenő filológus
- 230 éve halt meg Christian Fürchtgott Gellert német író
- 15 — 75 éve született Bogáti Péter író
- 120 éve halt meg Mentovich Ferenc költő
- 75 éve született Papp Ferenc erdélyi író
- 140 éve született Ludwik Zamenhof lengyel nyelvész
- 16 — 100 éve született Noël Coward angol író
- 10 éve halt meg Franz Liebhard erdélyi német író
- 17 — 220 éve halt meg Faludi Ferenc költő
- 18 — 100 éve született Hidas Antal költő
- 40 éve halt meg Ráth-Végh István történész
- 19 — 75 éve született Alexandre O'Neill portugál költő
- 20 — 70 éve született Alexandru Căprariu román író
- 360 éve született Jean Racine francia drámaíró
- 21 — 125 éve született Tadeusz Boy-Zelenski lengyel író
- 450 éve halt meg Navarrai Margit francia író
- 22 — 540 éve született Cem Szultan török költő
- 110 éve született Nichifor Crainic román költő
- 130 éve született Agusts Saulietis lett író
- 23 — 130 éve született Sas Ede író
- 24 — 190 éve halt meg Báróczi Sándor műfordító
- 130 éve született Henriette Roland Holst holland költő
- 175 éve született Szabó Károly bibliográfus
- 25 — 10 éve halt meg Samuel Beckett író
- 75 éve született Váci Mihály költő
- 26 — 230 éve született Ernst Moritz Arndt német költő
- 27 — 200 éve született Serafin Estébanes Calderón spanyol író
- 130 éve született Gál Kelemen erdélyi történész
- 28 — 70 éve született Bori Imre délvidéki kritikus
- 380 éve született Antoine Furetière francia író
- 140 éve halt meg Thomas Macaulay angol történész
- 90 éve született Nikola Vapcarov bolgár költő
- 29 — 75 éve halt meg Carl Spitteler svájci költő
- 30 — 320 éve halt meg Bethlen Farkas erdélyi történetíró
- 31 — 340 éve halt meg Apáczai Csere János tudós
- 110 éve halt meg Ion Creangă román író
- ? — 250 éve született Ioan Molnar-Piurariu román tudós

Irodalmi Nobel-díj Günter Grass

VÍZSZINTES: 1. 1966-ban írt drámája. 17. Földtannal kapcsolatos. 19. Előre gyártott fal, vagy földemelem. 20. Szélhárfa. 21. Török eredetű. 24. ...Pann, román író. 26. Taszítaná. 27. Nettó, románul. 28. Arab egyenlő hangzó. 29. Titkon figyel. 30. ...érzéstelenítő, egyik regénye. 33. Fém. 34. Rangfokozat. 35. Ne szólj..., nem fáj fejem! 36. Azonos magánhangzók. 37. Helyhatározó rag. 38. Magyarországi szlovák. 39. Tiltó szó. 40. Fordított óriáskígyó. 42. Állati szarúképződmény. 44. Latin tagadás. 47. Tundrai nép. 49. Egy nap Bukarestben. 50. Még tíz perc..., ismert drámája. 54. Rostadó növény. 56. Avrigi kocsik betűjele. 58. Új..., magyarországi folyóirat. 61. Csapadék. 62. Egyik elbeszélése. 64. Régi úrmérték. 66. Ezt a drámát 1987-ben írta. 68. Ausztráliai kocsik nemzetközi betűjele. 70. Mircea..., román író. 72. Imreh Berta. 73. Egyfajta úrlap. 75. Női név. 76. Bátor. 78. Kiejtett mássalhangzó. 79. Sziget a Földközi-tengerben. 82. ...Mari, neves magyar színésznő. 86. Vágófelület. 87. Egyik szeben megyei városból való. 90. Falják a rét fűvét. 91. Raj betűi. 92. Modern hanglemez. 93. Gidák, románul. 95. Farkas... neves hazai költő. 98. Várát Dobó István védte. 99. Dávid Árpád. 100. ...György, híres amerikai pénzmágnás. 102. Fluor és bór vegyjele. 103. Kikötő-gátak. 105. Ilyen szövetségről is hallani. 106. Oxigén. 107. Drámája (1957). 110. Falusi házak tartozéka. 113. Építőanyag. 115. Kétegyű mássalhangzó. 116. Újságokból kiálló. 119. Kolozs megyei város. 121. Üdvözlégy!-latinul. 122. Ez a verseskötete 1956-ban jelent meg.

FÜGGŐLEGES: 1. Drámája 1961-ből. 2. ...István, hazai író (Vidéki emberek). 3. Szerencsejáték. 4. Román személyes névmás. 5. Pusztító harcászati eszköz. 6. Spanyol kocsik nemzetközi betűjele. 7. Józsa Ilona. 8. Ugyanaz. 9. Ez is verses kötet (1961). 10. Zenei rövidítés. 11. Porcelán alapanyag. 12. Nem több. 13. Feljegyez. 14. Legtöbb könyvben ilyen szó is van. 15. Albán pénznem. 16. Bóvízú afrikai folyó. 18. ...Ernő, filozófiai író, szerkesztő. 22. Szegő. 23. Halk zaj. 24. Gyümölcsöt szárító. 25. Részben ütemes. 31. Találni. 32. Becézett női név. 40. A döntést hozó. 41. Bíró Ferenc. 42. SF. 43. Út, latinul. 45. Indíték. 46. Még egy tiltószó. 48. Román prepozíció. 51. Ábrahám pátriárka városa. 52. Egyik regénye. 53. GC. 55. Két szó: Idegen igen; mutató névmás. 57. Legismertebb regénye (1959). 59. Amit páratlan hangzó. 60. ...szervezet, érdekvédelmi képviselő. 63. Zokog. 65. Egy újabb Grass-verseskötet (1967). 67. H₂O. 69. Utóirat. 70. Fonetikus mássalhangzó. 71. Legyilkol. 74. Lásd a 43. sort! 77. Eredményes. 80. Király franciául. 81. Lennebb. 82. ...forrás, héviz. 83. Középiskolai tagozat. 84. Szén és neon vegyjele. 85. Szablya. 88. ...lógia, hittudomány. 89. II. 94. Zsigmond Sándor. 96. Mezei..., rágesáló. 97. Punguta cu...bani. 101. Hevesen mozgass! 102. Torinói kocsimárka. 104. Két kis Hargita megyei falu is viseli ezt a nevet. 108. Kiejtett kétegyű mássalhangzó. 109. Mondatelem. 111. Neves Herder-és Kossuth-díjas író névbetűi. 112. Hársfa, románul. 114. Előd. 116. Székelyudvarhelyi költő névbetűi. 117. LY. 118. Összefügg az okozattal. 120. Létezik. 123. Urán.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A HELIKON 21. számában közölt, **Balladák** című rejtveny megfejtése: **Körmös Kelemenné, Búsan búgó gerlice, Fehér Anna, Kádár Kata, Anyámat is kérte..., Komáromi széplány, Egyszer egy királyfi..., Megöltek egy legényt.**

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LASZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZÖCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtógépes tördelés: NAGY MARIA; nyomtatja a Miskolci Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postai kód (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288